

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 85 - no. 10 - oktober 1983

APIMONDIA

**29th International Congress and Exhibition
of Beekeeping Budapest, 25-31 st August 1983**

**29.e Congrès International et Exposition
d'Apiculture de Budapest, 25-31 août 1983**

**Der 29. Internationale Bienenzüchterkongress
und Ausstellung der APIMONDIA Budapest,
25-31. August, 1983**

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**
Opgericht 1897.

Hoofredacteur: Chris Maillie

Redactieleden: Therese Rive, Ko Zoet

Ledenblad: Oplage 8000

Versijnt 11 x per jaar,

in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers: f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven op aanvraag

**REDACTIE, ADMINISTRATIE en
ADVERTENTIE-EXPLOITATIE:**

Het BIJENHUIS, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon: 08370 - 2 27 33 (meerdere lijnen)

Postgiro: VBBN 84.68.01, Bijenhuis 82.32.76

Bankrelatie: ABN, Wageningen,
Postgiro 82.41.84; rek.no. VBBN 53.90.42.897,
rek.no. Bijenhuis 53.90.42.900

Registratie K.v.K.: VBBN: Veren. reg.no.
V119736. Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk: Van Mastrigt & Verhoeven B.V., Arnhem

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en in-
zichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na
overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij **voor de 10e van de maand**, voorafgaande aan de
maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven
en betaling van advertenties en Speurbijtjes.

Jaargang 85 - nummer 10 - oktober 1983

INHOUD

Bijefilter laat vrijwel geen milieugif toe in honing	251
Lood- en cadmiumgehalten van honing	251
Bijeenkomst Europese Varroa-onderzoekers	253
Apimondia-congres 1983 te Boedapest	255
Bijenteelt in Hongarije	257
De bij in de filatelie	257
Van imker tot imker	258
Oogst en dracht	260
Bijenplant in beeld: Blauwe zeedistel	261
Sprokkelwaar	262
Boekbesprekingen	264
De lezer schrijft	264
Diverse mededelingen en rubrieken	269-278

SPEURBIJTJES

Tarief: 20 woorden f 7,50 elk woord meer 35 cent. Te vol-
doen bij vooruitbetaling. De Redactie stelt zich niet verant-
woordelijk voor de inhoud.

LEVERBAAR: prachtige **tuinkasten**, type W.B.C. vlg. Lee. Voor inlichtin-
gen ☎ 03404-58184.

TE KOOP GEVRAAGD door collega-imker: **propolis**. P.A. v.d. Harst, Venus-
straat 25, 1973 XK IJmuiden, ☎ 02550-12358.

GEZOCHT voor verzameling: gave oudere **keramiek** of glazen **honingpotjes**
(liefst korfjes), J. Kruij-van der Hoeft, Het Geuzenhuis 10, Gorinchem,
☎ 01830-21069.

TE KOOP: **kasten** met en zonder volk, bevruchtigingskastje, **korven**, wassmelter,
observatiekast, **kolbtoestel**, 10 **jaargangen** en klein materiaal. ☎ 05700-
26218.

*Een felle feministe in Groet
Wint van haar bijen geen honing zoet.
't Is ook niet haar doel,
Want voor haar gevoel
Maakt de darrenslacht alles weer goed.*

M. van Wifferen, Zeist

bij de VOORPLAAT

Van 25 tot 31 augustus vond het XXIX-e Apimondia-
congres plaats in de Hongaarse hoofdstad Boedapest.
In de grote sporthal werden de meeste bijeen-
komsten gehouden. Een verslag daarvan staat in dit
Groentje, met daaraan gekoppeld een korte be-
schouwing over de bijenteelt in Hongarije. Voor deze
omslagfoto is de cover van het programmaboekje
gedeeltelijk gereproduceerd.

BIJEFILTER LAAT VRIJWEL GEEN MILIEUGIF TOE IN HONING

Cadmium in groente, DDT in melk, kwik(zilver) in visvoedsel zonder gif schijnt er niet meer te zijn. En bijna dagelijks wordt de chemische griezellijst langer en bedreigender. Dan lijkt het wel een wonder, dat er nog een voedingsmiddel is wat van de schadelijke stoffen onze samenleving vrij blijft: Honing. Proeven van het Instituut voor Honingonderzoek in Bremen hebben onlangs bewezen, dat bijen het meest doeltreffende biologische filter ter wereld bezitten. Uiterst gevoelige meetapparatuur toonde het bijna ongelofelijke "zuiveringsvermogen" van de nijvere insecten aan: In een ton honing (1000 kg) werd slechts 0.1 gram aan plantenbestrijdingsmiddelen ontdekt. Dat betekent: Wie dagelijks 30 gram honing eet (het doorsnee verbruik van de Westduitsers) heeft 1000 jaar nodig om zoveel gif op te nemen als hij met zijn voeding op één dag binnenkrijgt. Het bijefilter functioneert overal op aarde even perfect. Het speelt dus geen rol of de honing uit een tuin in het Roergebied of uit een uitgestrekt gebied in Canada zonder mensen en industrie komt - hij is steeds zo goed als "chemisch zuiver".

Aldus het begin van een artikel door Jörn Freyenhagen (Hamburg) uit Welt am Sonntag (4 september 1983), ontvangen van de Zutphense imker Ko Zeijle-maker. Elders in dit Groentje geeft drs. Beetsma de conclusie van prof. Ruttner weer, dat er van elke gram verbrande tabak slechts 1/1000 gram nicotine in het volk terecht komt. Bovendien kreeg de heer Speelziek inzage in een keuringsrapport (d.d. 22.7.1983) door drs. Kerkvliet voor de heren Koster (Ruinen) en Elslo (Hoogeveen) van honing, verkregen van het VAM-terrein te Wijster, waaruit het volgende citaat.

Het gehalte aan lood bedroeg 0.03 milligram per kg honing en het gehalte aan cadmium 0.02 mg/kg. Dit zijn zeer lage gehalten (Vergelijk onderstaand arti-

kel). De metalen kwik, koper, arseen en seleen waren afwezig. Gekeken werd of ook moeilijk afbreekbare verbindingen, die tegenwoordig nog al eens in de bodem worden aangetroffen, in deze honing aanwezig waren: PCB's, hexachloorbenzeen, pentachloorbenzeen en lindaan (bestrijdingsmiddelen) waren afwezig. Ook pentachlooraniline en pentachloorthioanisol (eveneens bekende bodemverontreinigers) waren afwezig. Een geringe hoeveelheid di-butyl-ftalaat (1.5 mg/kg) werd wel aangetroffen. Deze stof is een zogenaamde weekmaker, die in plastics gebruikt wordt. Als honing in plastic potten verpakt wordt, wordt hier op het laboratorium altijd deze stof aangetoond ... In ieder geval is de hoeveelheid niet onrustbarend en kan in het geheel geen kwaad.

Ook in Drente bleek het gifstof-filter van de honingbij feilloos te werken. Wat is toch die mysterieuze katalysator en waar zetelt dit vermogen of hoe komt de werking tot stand? Voor zover bekend heeft de wetenschap noch de praktische imkerij een oplossing klaarliggen, dus dit is daarom voorlopig weer een van de vele geheimen van het bijeleven, die nog niet ontwaarseld zijn of ooit kunnen worden. Bacterievrij is de bij en derhalve ook de honing en de was, maar deze blijken ook nagenoeg gifvrij en dat is nieuw. Uiteraard kan dit slechts een voorzichtige gevolgtrekking zijn, waarvan de waarde meermalen zal moeten worden uitgetest, maar de ongerustheid van de imkers hoeft gelukkig niet uit te groeien tot paniek. Het merkwaardige is dat andere dieren en zelfs verwanten als hommels en wespen die absolute reinheid bij lange na niet bezitten. Zou het dan toch waar zijn wat men tot voor kort overal op de wereld geloofde, dat de honingbij een goddelijk hemelvogeltje is, een heilig dier zonder aardse, zondige smetten en het enige wezen dat regelrecht uit het paradijs stamt?

Chris Maillie

LOOD- EN CADMIUMGEHALTES VAN HONING

Lood

Autosnelwegen, wegbermen, bijen en honing. Een combinatie waar kritische mensen wel eens een vraagteken bijzetten, omdat zij bang zijn met de honing een giftige hoeveelheid lood binnen te krijgen. Dat lood is afkomstig van uitlaatgassen van auto's. Aan (super)benzine wordt namelijk tetra-ethyllood

als antiklop middel toegevoegd. De benzine levert gasvormige verbrandingsprodukten, het lood komt echter in de wegbermen en op de omringende vegetatie terecht in de vorm van zeer kleine deeltjes.

Een bekend vergelijkbaar voorbeeld is boerenkool. Dit gewas bezit een groot bladoppervlak en staat vrij lang op het land, wat resulteert in een hoog loodge-

halte vergeleken met andere groenten. Volgens een recent rapport (1) bedraagt het loodgehalte van boerenkool geteeld in volkstuinten vlak langs een snelweg gemiddeld 5,3 mg per kg, in tuinen niet langs snelwegen gelegen 1,3 mg per kg. Ter vergelijking: voor rode kool waren deze cijfers 0,11 resp. 0,04 mg per kg. De meeste groenten echter bezitten loodgehaltes van 0,3 mg per kg, wat als niet gevaarlijk beschouwd wordt.

Cadmium

Cadmium, dat evenals lood een giftig metaal is, komt voornamelijk uit de bodem. Het wordt o.a. gebruikt in pigmenten en stabilisatoren en komt diensgevolge in het milieu terecht. Kunstmest en rioolslib kunnen eveneens cadmium in het milieu brengen. Sommige planten kunnen cadmium weer goed opnemen uit de bodem, waardoor de mogelijkheid bestaat van een toenemende cadmium-inname voor de mens (2). Het is echter niet uitgesloten dat de nektarklieren van veel planten het cadmium uit het phloëmsap tegenhouden, waardoor de honing toch geen hoog cadmiumgehalte krijgt.

Onderzoek van honing

Over de lood- en cadmiumgehalten van honing is weinig cijfermateriaal bekend. Daarom werden in 1981 en 1982 20 monsters Nederlandse en 13 monsters buitenlandse honing onderzocht op het gehalte aan deze twee metalen. Sommige Nederlandse honingen waren volgens de betreffende imkers echte "wegbermhoningen", andere honingen kwamen uit wat meer ongerepte gebieden, zoals de Veluwe. Van de buitenlandse honingmonsters was een dergelijk gedetailleerde herkomst niet bekend; dit waren handelsmonsters, welke uit vrijwel alle werelddelen afkomstig waren.

Speciale aandacht werd besteed aan (Nederlandse) honingdauwhoningen (bladhoningen). Deze honingsoort wordt gewonnen doordat de bijen geen nektar inzamelen, maar de zoete klierige afscheidingsprodukten die op het blad van boom of plant voorkomen en afkomstig zijn van de bladluis. De gedachte was dat zich hier het "boerenkooleffect" kan voordoen: op het grote oppervlak van al die boombladen zou vrij veel lood terecht kunnen komen, vooral als die bomen langs een autosnelweg of langs een drukke stadsroute staan.

Honingdauwhoningen kunnen door chemisch en mikroskopisch onderzoek onderscheiden worden van bloemhoningen. Ze zijn apart opgenomen in onder-

staande tabel, waarin de resultaten van het lood- en cadmiumonderzoek zijn samengevat in milligrammen per kilogram honing.

SOORT HONING	HERKOMST	LOOD (mg/kg)	CADMIUM (mg/kg)
Honingdauwhoningen:			
Zomerhoning	Heemstede	0,80	0,010
Lindehoning	Amsterdam-Osdorp	1,20	
Zomerhoning	Amsterdamse Bos	0,57	0,001
Zomerhoning	Veluwe	0,99	0,036
Zomerhoning	Eerbeek	0,90	0,024

Gemiddelde waarde voor honingdauwhoning: 0,89 0,018

Bloemenhoningen:			
Zomerhoning	Spijkenisse	0,16	0,006
Zomerhoning	de Zilk	0,34	0,001
Zomerhoning	Bloemendaal	0,44	<0,001
Klaverhoning	Nieuw Vennep (S20)	0,14	
Zomerhoning	Nieuw Vennep	0,23	0,006
Koolzaadhoning	Flevopolder	0,63	0,007
Tamme kastanje	Ede	0,26	0,001
Voorjaars honing	Veluwe	0,17	0,007
Heidehoning	Veluwe	0,06	0,024
Heidehoning	Veluwe	0,50	0,044
Voorjaars honing	Ugchelen	0,44	0,024
Zomerhoning	Ugchelen	0,32	0,094
Heidehoning	Ugchelen	0,30	0,076
Zomerhoning	Luyksgestel	0,50	0,010
Heide/Wilgeroosje	Appelscha	0,18	0,064

Gemiddelde waarde voor Nederlandse bloemenhoningen: 0,31 0,014

Tamme kastanjehoning	Frankrijk	0,55	0,001
Heidehoning	Frankrijk	0,24	0,002
Acacia honing	Hongarije	0,11	0,001
Wilde wortel/Klaver	Rusland	0,14	0,010
Lindehoning	Rusland	0,06	<0,001
Koolzaad/Klaver	Canada	0,51	0,001
Oranjebloesemhoning	Californië	0,26	0,001
Oranjebloesemhoning	Californië	0,76	0,016
Bloemenhoning	Midden-Amerika	0,20	0,001
Bloemenhoning	Midden-Amerika	0,09	0,070
Woudhoning	Midden-Amerika	0,60	0,010
Eucalyptus/Slangekruid	Zuid-Amerika	0,13	0,007
Bloemenhoning	China	0,22	0,001

Gemiddelde waarde voor buitenlandse bloemenhoningen: 0,30 0,009

Konklusie

Het gemiddeld loodgehalte van Nederlandse honingdauwhoning ligt met 0,89 mg per kg duidelijk boven dat van Nederlandse bloemenhoning (0,31 mg per kg), terwijl de gemiddelde gehalten van Nederlandse en buitenlandse bloemenhoningen op hetzelfde niveau liggen.

Honingmonsters die onderzocht zijn naar aanleiding van vragen van imkers over het loodgehalte, omdat het hier om wegbermhoningen ging (Spijkenisse, Nieuw Vennep, Luyksgestel), blijken geen duidelijk hoger loodgehalte te bezitten. Ook bij de buitenlandse honingen komen geen uitschieters voor.

De uiteindelijke konklusie is dat honingdauwhoningen een wat hoger loodgehalte bezitten dan bloemenhoningen, maar dat volgens de huidige kennis

HONING is PUUR natuur!
Welk ander voedingsmiddel nog meer?

deze gehalten zo laag zijn dat er geen gevaar voor de gezondheid aan verbonden is.

Ook voor wat het cadmium betreft is er geen gevaar te duchten. In aanmerking moet genomen worden dat de monsters selectief voor het loodonderzoek bemonsterd zijn. Er zijn, voor zover bekend, geen hopen bij afkomstig uit streken waar een verhoogd

cadmiumgehalte van de bodem gekonstateerd is.

Literatuur:

- (1) J.W. Copius Peereboom. Chemisch Magazine, sept. 1982, pag. 447.
- (2) J.W. Copius Peereboom. Chemisch Magazine, febr. 1983, pag. 51.

Drs. J.D. Kerkvliet,
Keuringsdienst van Waren,
Haarlem.

BIJEENKOMST EUROPESE VARROA-ONDERZOEKERS

Inleiding

Onder auspiciën van de EG-Programma Commissie "Geïntegreerde en biologische bestrijding van plagen" werd van 7 tot en met 9 februari 1983 in het Internationaal Agrarisch Centrum te Wageningen de eerste EG-bijeenkomst gehouden over de verspreiding en de bestrijding van de mijt *Varroa jacobsoni* Oudemans. Aanwezig waren: dr. R. Cavalloro, voorzitter van de Programma Commissie en 19 deelnemers en waarnemers afkomstig uit 9 EG-landen; Luxemburg was niet vertegenwoordigd. De COPA-COGECA (adviesorgaan van de EG betreffende landbouwprodukten) had 3 personen afgevaardigd. De bijeenkomst werd georganiseerd door: dr. ir. O.M.B. de Ponti (voorzitter), dr. ir. H. Hoestra (beiden vertegenwoordigers van de Programma Commissie voor Nederland), drs. J. Beetsma en drs. A. de Ruijter.

Voor de discussie bleek het van groot belang te zijn dat niet alleen deskundigen op het gebied van het bijenonderzoek, maar ook op dat van het mijtenonderzoek uitgenodigd waren. Alhoewel de aanwezige acarologen zich meest nog niet met het Varroa-probleem bezig hadden gehouden, leverden zij toch door hun grote ervaring met en kennis van andere mijten een belangrijke bijdrage aan de gesprekken.

Biologie en bestrijding

De aanwezigen waren unaniem van mening dat het Europese onderzoek in hoofdzaak gericht moet worden op de biologie van de Varroa-mijt. Getracht moet worden om in de levenscyclus van de mijt kritieke momenten te vinden waarop de mijt met succes te bestrijden is. Zeer gewaardeerde bijdragen in dit verband werden geleverd door dr. M. Ifantidis (Thessaloniki) over de voorplantingscyclus van Varroa in gesloten werkster- en darrecellen en over de geslachtsbepaling (drs. A. de Ruijter en N. Pappas) en de anatomie van de Varroa-mijt door drs. de Ruijter en J.P. Kaas.

Van groot belang blijft het zoeken naar methoden om vroegtijdig de Varroa-besmetting in een bijenvolk aan te tonen. Behandeling met Folbex VA Neu (dr. W. Ritter, Freiburg) en met tabaksrook (drs. A. de Ruijter)

bleken zeer effectief te zijn. Volgens dr. Ritter geeft het controleren van onderleggers, die het gehele jaar in het volk aanwezig blijven, een goede indruk van de besmettingsgraad van het volk. Op de onderleggers worden vooral einde maart (wanneer veel broed uitkomt) en in de maanden augustus-september dode mijten gevonden. Behandeling van bijenvolken en aangepaste bedrijfsmethoden werden vooral besproken door dr. V. Maul (Kirchhain) en dr. Ritter. Het wegsnijden van gesloten darrebroed is zeer effectief bij een lage besmettingsgraad van het volk. Zware besmettingen kunnen niet voldoende worden bestreden met deze methode (dr. Ritter).

Honingbesmetting en bijenverlies

Voorlopig dient het testen van acariciden toch door te gaan. Dit ondanks het feit, dat de meeste aanwezigen bezorgd waren over het besmetten van de honing met bestrijdingsmiddelen, wat vooral plaats kan vinden wanneer deze middelen niet op de juiste wijze worden toegepast. Bij het gebruik van tabaksrook, zelfs bij zeer intensief beroken van het volk, kan er in de geslingerde honing slechts een geringe hoeveelheid nicotine worden aangetoond. Volgens drs. de Ruijter ligt de verontreiniging beneden de door de Keuringsdienst van Waren toegestane hoeveelheid. Prof. Ruttner deelde mee, dat er van elke gram verbrande tabak uiteindelijk 1/1000 gram nicotine in het volk terechtkomt.

Omdat een Varroa-populatie in een onbehandeld bijenvolk in een jaar ongeveer tien maal zo groot wordt, volgens dr. N. Koeniger (Oberursel), moet er een behandelingsmethode worden gevonden waarbij in één keer meer dan 90% van de mijten wordt gedood. Wanneer de methode minder effectief is, zullen meerdere behandelingen per jaar moeten worden uitgevoerd. Tijdens de bijeenkomst werd vastgesteld, dat het te verwachten grote verlies van bijenvolken veroorzaakt door de Varroa-mijt niet alleen ernstige gevolgen zal hebben voor de honingproductie, maar vooral voor de bestuiving van land- en tuinbouwgewassen. Eveneens wordt verwacht, dat de natuurlijke vegetatie nadelig beïnvloed zal worden, mede omdat andere bestuivers verdwenen zijn door het gebruik van bestrijdingsmiddelen en door het be-

APIMONDIA-CONGRES 1983 te BOEDAPEST

Wat is Apimondia?

In onze Aktiviteitengids lezen we APIMONDIA: wereldorganisatie van bijenhoudersverenigingen; houdt twee-jaarlijks een congres en geeft het tijdschrift *Apiacta* uit in 5 talen (duits, engels, frans, russisch en spaans).

In werkelijkheid zijn er 5 miljoen imkers uit 67 landen verenigd door deze wereldorganisatie, welke in 1949 in Amsterdam werd opgericht door toedoen van onze erevoorzitter mr. L.R.J. Ridder van Rappard. Apimondia verzorgt uitgebreide congresverslagen en geeft jaarlijks een overzicht van persbulletins betreffende bijenteelt. Ook het programma van het congres te Boedapest was zeer uitgebreid, van praktisch alle te houden lezingen waren de resums opgenomen.

Binnen de Apimondia-organisatie zijn 7 commissies werkzaam:

- Bijenteelt - voorz. R.S. Weaver (U.S.A.).
- Bijenbiologie - voorz. Prof. dr. F. Ruttner (Duitsland).
- Bijenpathologie - voorz. Dr. F. Gnädinger (Duitsland).
- Drachtplanten en bestuiving - voorz. Agr. Ir. Susanna C. Peppino (Argentinië).
- Technologie en imkergereedschap - voorz. H. Wiese (Brazilië).
- Werkgroep Apitherapie - voorz. J.P. Bonimond (Frankrijk).
- Bijenteelt in tropische gebieden - voorz. Dr. Bambang Soekartico (Indonesië).

Het congres

Bij de opening van het 29e congres te Boedapest werd met nadruk gewezen op het belang van Apimondia als grote wereldomvattende organisatie ten opzichte van de regeringen van de deelnemende landen. Vooral in deze tijd, waarin door industriële vervuiling, zure regen en teruglopende drachtmogelijkheden de bijen dikwijls slachtoffer zijn, dienen wij zo mogelijk samen met andere natuurorganisaties krachtig op te treden in het belang van onze bijenvolken.

Ook onze oud-voorzitter de heer Rappard hield in zijn functie van dekaan van de ereleden een indrukwekkende toespraak onder het motto "Bienen kennen keine Grenzen", waarin de bijenteelt als middel tot samengaan van volkeren in vreedzame coëxistentie werd belicht.

Zevenduizend imkers, wetenschappers, beroepsim-

kers en hobbyisten waren uit alle delen van de wereld naar Boedapest gekomen om deel te nemen aan het congres, hetwelk handelde over: MAATREGELEN TEGEN VARROA en ONTWIKKELING VAN ONDERZOEK EN TECHNIEK DER BIJENTEELT.

Tijdens het congres kon men naar keuze deelnemen aan de rondetafelgesprekken over diverse bijenonderwerpen, aan lezingen van wetenschappers en praktijkimkers of in de filmzaal de nieuwste bijenfilms en dia's gaan zien. Iedere deelnemer ontving een congresmicrofoon, waardoor de lezingen in de taal (du, eng, fr, sp, ru) welke hij/zij het beste beheerste konden worden gevolgd.

KORT RESUMÉ

a. Varroagevolgen

Uit Joegoslavië werd gemeld dat voordat Varroa werd geconstateerd (1976) het gemiddelde aantal volken per imker 65 bedroeg met een opbrengst van 34 kg honing per volk. Met de komst van de Varroa liep de imkerij sterk terug met als dieptepunt 1978. Sindsdien groeit de belangstelling voor de imkerij; het gemiddelde aantal volken is momenteel 100 en de doorsnee opbrengst per volk is 44 kg honing per jaar. Deze verhoogde honingopbrengst wordt toegeschreven aan de zorgvuldiger wijze van imkeren, welke met de Varroa noodzakelijk is. In Joegoslavië wordt gebruik gemaakt van Folbex VA Neu in de bestrijding tegen Varroa; gebleken is dat de resultaten beter worden naarmate het volk groter is.

b. Drachtplanten

Onderzoek naar nektarafgifte vindt in veel landen plaats, evenals onderzoek naar het nut van de bestuiving van diverse gewassen door bijen.

c. Techniek der Bijenteelt

Gebleken is dat hoe beter de bijenteeltuitrusting is des te goedkoper honing kan worden geproduceerd.

d. Africanized Bees

In Brazilië worden methoden ontwikkeld om met de agressieve "Africanized bees" goed te kunnen imkeren en veel honing te vergaren.

e. Winterbijen

Uit onderzoek is gebleken dat dode winterbijen zwaarder zijn dan levende en wel omdat de dode bijen minder pollen en meer nosemasporen bevatten.

f. Carnica's

In het zuiden hebben de carnica's een langere tong en een veel duidelijker cubitaal-index dan in het noorden. Ook is vastgesteld dat de honingopbrengst van de bijen met een lange tong groter is dan van bijen met een korte tong.

g. **Zorg voor grote eitjes**

Hoe meer eitjes de koningin op een dag legt des te kleiner ze zijn en des te kleiner de bijen en hoe minder honing zij kunnen halen. Jonge koninginnen leggen grotere eitjes dan oude. Dus imker doe Uw voordeel met dit gegeven!

h. **Omlarven**

Maak bij omlarven gebruik van heel jonge larven, daar deze geen hinder hebben van 1 à 1 1/2 uur geen voedsel als gevolg van de ingreep. Oudere larven sterven bij kortstondig ontberen van voedsel.

i. **Kalkbroed**

Kalkbroed wordt meer en meer geconstateerd. Het is niet duidelijk of het meer voorkomt dan voorheen of dat het een gevolg is van grotere opletendheid van de imker.

j. **Medicamenten**

Bij gebruik van medicamenten in de bijenteelt steeds goed de gebruiksaanwijzing volgen daar HONING NATUURZUIVER IS EN MOET BLIJVEN.

Tentoonstelling

Op de begane grond van het sportcomplex was ± 500 m² expositieruimte ingericht. Alle grote bijenteeltfirma's hadden hier een eigen stand, waarin het bestaande assortiment en de nieuwtjes werden getoond. Zo waren er o.a. slingers met geplastificeerde stalen korven, en raampjes met houten onder- en bovenlat maar plastic zijlatten, waarin de kunstraat gemakkelijk kan worden bevestigd. Stands met

Mevrouw van Heest bekijkt op de expositie in en om de grote sporthal een bijna vierkante kast met bovenbehandeling. De Wanderwagen op de achtergrond kent alleen ingebouwde bijenwoningen met achterbehandeling, zoals dat ook bij het merendeel van de vaste bijenstanden in West-Europa nog het geval is en het reizen daarom dus vrijwel slechts op deze manier mogelijk wordt.

schoonheidsmiddelen op basis van bijenteeltproducten waren van Franse en Italiaanse origine. Frankrijk zorgde eveneens voor een groot assortiment honingbonbons; munt, tijm. Een honingstand was er van Hongarije en van Australië. Prachtige foto's en dia's van bijen en drachtplanten zonden Frankrijk en Duitsland in. Ook was Ciba-Geigy, de firma die ons zal gaan voorzien van Folbex VA Neu, vertegenwoordigd.

Excursie

Tijdens het congres was er een excursiedag, waarbij men uit drie verschillende tochten kon kiezen. Mijn tocht (zie ook het hierna volgende „Bijenteelt in Hongarije“) voerde mij langs een Hongaarse imker, die ten gerieve van honderden toeschouwers enkele kasten opende. Hoewel allen bij het welkom een of meerdere glazen Apricot Brandy dronken, had dit geen invloed op de bijen (Carnica's) die rustig op de raampjes bleven zitten. Op de poesta zagen wij een indrukwekkende demonstratie met Hongaarse paarden.

De terugweg voerde ons langs enkele z.g. Wanderwagen (reiswagens). Dit zijn grote aanhangers van vrachtwagens, waarin bijenvolken worden opgesteld. In het midden van de wagen blijft loopruimte vrij, van waaruit de imker de nodige handelingen aan zijn volken kan verrichten (achterbehandeling). Als de dracht in een bepaald gebied uitgeput raakt verplaatst men de Wanderwagen met behulp van een vrachtauto naar een andere drachtbron.

Conclusie

Het belangrijkste van een congres als dit is de ontmoetingsmogelijkheid met imkers uit vele landen en alle delen van de wereld. Echte nieuwe aspecten over de Varroabestrijding waren er niet, evenmin grootse uitvindingen betreffende de techniek van de bijenteelt. Hierbij moeten wij niet vergeten dat wij door ons Groentje goed op de hoogte zijn en blijven

van de nieuwste ontwikkelingen. Wel is het uniek om lezingen en voordrachten van zoveel beroemde bijenteeltpersoonlijkheden aan te kunnen horen en met hen van gedachten te kunnen wisselen.

Helaas was er vanuit ons land weinig belangstelling; een deelnemersaantal van 11 in vergelijking met andere landen is povertjes. Mocht U na het bovenstaande plannen hebben om eens aan zo'n internationaal congres deel te nemen - ik kan U dat van harte aanbevelen - dan voert de reis U naar Japan waar het Apimondiacongres 1985 zal plaatsvinden.

Therese Rive

OMSZK: het nationaal centrum voor de bijenteelt heeft een eigen fabriek waar bijenkasten worden gemaakt. HUNGARONEKTAR koopt honing in en zorgt tevens voor de opleiding van imkers op haar school (60 plaatsen) en via een schriftelijke cursus. Leerlingen van de schriftelijke opleiding komen enkele dagen voor het examen naar de school om praktische vaardigheden aan te leren en examen af te leggen. MONIMPEX zorgt voor de export van de Hongaarse acacia-honing en andere produkten van de bijenhouders. MÉHÉSZET (Bijenteelt) is het Hongaarse imkerstijdschrift, dat ter ere van het Apimondiacongres met een nummer in het Engels uitkwam.

Therese Rive

BIJENTEELT IN:

HONGARIJE

Hongarije telt op een bevolking van ca. 12 miljoen zielen 30.000 imkers, waarvan 50% beroeps is en 50% hobbyist. Te zamen hebben zij 600.000 bijenvolken. De belangrijkste drachtbron is de Acacia (Robinia pseudo-acacia), welke 270.000 ha bos beslaat. De nectargift van de acacia is overvloedig maar de bloeitijd is helaas kort. In het bijenteeltinstituut te Gödöllő tracht men variëteiten van de acacia te kweken, die later bloeien en daardoor een betere spreiding van de dracht mogelijk te maken. Ook maken de imkers gebruik van de vroegere bloei in het warmere zuiden en de latere in het noorden.

In vijfjarenplannen heeft men de bijenteelt gemoderniseerd, waardoor honing- en wasopbrengst sterk zijn gestegen. Propolis is in Hongarije eveneens een produkt dat wordt gewonnen; men legt hiertoe drie plastic matjes van verschillende maatswijdte bovenop de raampjes, de propolis die de bijen hierop aanbrengen wordt na enige tijd vergaard en verkocht ten behoeve van de medische industrie. Stuihmeel is eveneens een produkt dat van elk bijenvolk wordt gewonnen.

Zo op het oog meer mensen dan bijen tussen de jonge acacia's bij de vrije kastopstelling van de Hongaarse imker.

APIMONDIA - CONGRES BOEDAPEST

Ter gelegenheid van het 29e Apimondia-Congres dat eind augustus 1983 in Boedapest plaatsvond gaf de Hongaarse Postadministratie op 25 augustus een zegel uit in de waarde van 1 forint met afbeelding van een bij "aan het werk" op het koolzaad en in de rechterbovenhoek het congresembleem, terwijl links-boven de reden vermeld staat die tot deze emissie leidde. Dit zegel is van de hand van de in Hongarije zeer bekende tekenares Éva Zombory, die al sedert vele jaren een groot aantal zegels ontworpen heeft met zeer uiteenlopende thema's. Een speciaal stempel toont een bij op een raat alsmede de aanduiding dat dit wereldcongres over de bijenteelt in Boedapest gehouden werd.

A. Smit, Den Haag

VAN IMKER TOT IMKER

Oktober, stilte na de storm

Oktober is voor mij de maand waarin ik de belevenissen van het afgelopen bijenseizoen op een rijtje zet en probeer te achterhalen waarom bij volk ... telkenmale zwermneiging de kop opstak, waarom bij een ander volk de jonge moeder zieltoegend voor de kast werd gevonden terwijl het volk wekenlang niet was gestoord, en zo kan ik nog wel een aantal "waarom's" toevoegen. Hieruit blijkt dat de bijen er voor hebben gezorgd dat er weer voldoende onderwerpen zijn om over te praten. Achteraf gezien kom je er wel vaak uit en tijdens de hitte van de strijd wist je ook wel dat er bepaalde risico's werden genomen, maar er zijn nu eenmaal omstandigheden in de praktijk waar je niet omheen kunt. Als voorbeeld wil ik noemen een beperkte ruimte om de volken te plaatsen of een tijdelijke afwezigheid door vakantie of andere oorzaak, die in ieder geval dwingend richting geven aan je totale handelen.

Leergeld betalen, (n)iets nieuws

Het is m'n bedoeling om de fouten die ik in mijn rijke imkersleven heb gemaakt (we zijn het er hoop ik wel over eens dat je als imker rijk bent), en die dus van belang zijn voor anderen, in deze rubriek aan bod te laten komen onder de titel "Leergeld betalen". Elke imker kan natuurlijk zijn/haar eigen verhaal vertellen en ik zou me bijzonder gelukkig prijzen uw ervaringen te mogen ontvangen. Uw verhaal komt in deze rubriek en het betekent een ruggeleuntje voor de beginners. Uiteraard is het geen schande om fouten te maken. Het is eerder een ode aan de bijen die in staat zijn om het de imker moeilijk te maken, zoals gezegd leergeld te laten betalen, zelfs na 10, 15, 25 of nog meer jaren. Met elkaar kunnen we een interessant hoofdstuk toevoegen aan ons Groentje.

Ik streef er naar om me zoveel mogelijk te houden aan een bepaalde werkwijze, afgestemd op de om-

standigheden waaronder ik kan imkeren. Nadat ik naar het dorp Nieuw Vennep in de Haarlemmermeer was verhuisd, moest ik het een aantal jaren zonder bijen stellen. Tot in een regionaal blad stond te lezen dat te Hoofddorp een fruittuin in het bezit was gekomen van de gemeente, waarbij zich ook een bijenstal bevond. Snel werd er contact gelegd met de nieuwe bewoner van de tuin en het duurde niet lang of ik had daar een drietal volken en ik was weer een gelukkig mens. Niets mooier dan een volk in eigen tuin, maar dat is moeilijk te realiseren als je huis één uit een rijtje is met een tuin zo groot als een ontbijtlaten.

Toch kwamen daar bijen, toen een zwerm onder grote, angstige belangstelling van de buurtbewoners op een prachtige zomerdag vastberaden in een lege reservekast trok. Mijn verbazing kende geen grenzen, was er dus nog een imker in de buurt? Later bleek dat zich in de spouwmuur van een school al jarenlang een bijenvolk bevond en elk jaar komen er telefoontjes over zwermen in de omgeving. Wat doe je als imker? Juist, je trekt er gewapend met kieps en kap op uit, schept de zwerm en geeft de omstanders een lesje over bijen. Dit alles resulteerde al gauw in ruimtegebrek en het duurde niet lang of ook in de tuin van vrienden kwamen twee volken, zodat mijn vijf tot zes volken op drie verschillende plekken zijn opgesteld.

Nogmaals de methode

Zoals gezegd probeer ik me zoveel mogelijk te houden aan een vaste werkwijze. Door de beperkte ruimte om volken naast elkaar te plaatsen heb ik het opnieuw in het verticale vlak gezocht en dan kom je automatisch terecht bij de methode Snelgrove met haar vele variaties. De afgelopen maanden heb ik het "karkas" van mijn aanpak geschetst. Elk volk, dat we het beste kunnen beschouwen als één individu, ondanks z'n duizenden éénlingen, bepaalt zelf wanneer en hoe het karkas moet worden aangekleed of anders gezegd „wanneer de volgende handeling moet

Leergeld betalen!!!

Uit: Haarlems Dagblad.

worden verricht". Het behoeft geen betoog dat dit voornamelijk afhankelijk is van het drachtaanbod en het weer.

Bijen kunnen niet lezen

Voor al voor beginners wil ik nog eens duidelijk maken dat een methode op papier er heel degelijk kan uitzien, maar dat al te vaak geen letter op z'n plaats blijft zodra de bijen er aan te pas komen. Als zich moeilijkheden voordoen dan spelen (nou ja, spelen) die zich af in de periode dat een nieuwe koningin wordt gekweekt. **Mijn probleem is dat de volken half mei reeds zeer sterk zijn met 15 raten broed of meer.** Als dan volgens de originele aanpak-Snelgrove de koningin met een raam broed in de onderbak komt en achtereenvolgens moerrooster, honingkamer, SP en daarop de aflegger met meer dan 10 raten broed, dan openbaart zich meestal drie tot vier weken later zwermneiging bij mama senior helemaal onder in de stapel bakken. Bij noodzakelijke inspectie van het ondervolk maken massa's geïrriteerde vliegbijs van het bovenvolk die hun vliegopening kwijt zijn elke inspectie tot een kwelling **voor imker en bijen**, vandaar dat ik heb gekozen voor de omgekeerde aanpak; waarbij de oude koningin boven het rooster komt.

Het streven naar sterke volken is erg leuk, maar het heeft ook nadelen. Omdat de aflegger bij de splitsing reeds vrij sterk is en bovendien nog profiteert van de warmte van het ondervolk is de ontwikkeling explosief en ... ook nu verschijnen er meestal vier weken later doppen. Dit deel is nu wel beter te inspecteren, maar veel kan je niet uitrusten. Aftappen van vliegbijs naar het ondervolk of het overhangen van raten broed naar het ondervolk kan niet worden toegepast, zolang de jonge koningin aldaar geen gesloten broed heeft (de garantie dat ze goed is bevrucht). Tevens kan elke storing in deze fase haar dood betekenen: inballen! Wordt er toch broed in het ondervolk gebracht en is daar open broed bij van geschikte leeftijd dan worden doppen aangezet, want ondanks de aanwezigheid van een jonge (onbevruchte) koningin voelt het volk zich nog moerloos omdat de feromonproductie van de koningin nog op een laag pitje staat, met als resultaat een (bruids)zwerm.

Ik weet uit ervaring dat deze moeilijkheden zich bij minder sterke volken nauwelijks voordoen, maar u kunt op een gegeven moment ook voor deze situatie komen te staan. Hoe dan te handelen? Breng de oude koningin met wat jonge bijen in een klein kastje, een drie- of vijfkamer, en kweek uit een van de zwermoppen boven het rooster een reservekoningin.

Leergeld betalen, na 35 jaar

Bij een bezoek aan twee van mijn volken op het koolzaad in de Haarlemmermeer op 14 mei bleek de

voorwand van één kast bedekt met honderden bijen, een duidelijke aanwijzing dat het sein op zwermen stond. Dit volk werd uiteraard als eerste nagezien. Er waren 16 raten broed aanwezig en ... vele doppen, ook gesloten. Nu was het koude natte weer mijn bondgenoot geweest, want dat was de oorzaak dat het zwermen was uitgesteld.

Je komt op het koolzaad om honing te halen en ik besloot een vlieger te maken. Dit tegen beter weten in! **Maak namelijk nooit een vlieger als reeds zwerm-drift aanwezig is;** beter zou zijn geweest de oude moer met aflegger op de SP te plaatsen en in het ondervolk een jonge moer kweken. Maar goed, het werd dus een vliegermodel. De oude moer met 2 raampjes broed en veel kunstraat in de onderbak, daarop een moerrooster, honingkamer en vervolgens een broedkamer met 8 raten broed (op dat moment had ik op het koolzaad geen extra bodemplank/dak). De overige 6 raten broed met doppen werden verdeeld over een zesramer en een dieraars bevruchtungskastje, en om de zwermneiging bij het deel met oude moer verder de kop in te drukken werden veel jonge bijen bij de afleggers geschud.

Ik verwachtte dat het hoofdvolk door deze aderlating de zwermneiging zou opgeven, energiek honing zou gaan halen terwijl al vroeg jonge moertjes werden gekweekt. Ik was een en al imker-weltevreden! Op papier zag het er toch allemaal betrouwbaar uit, nietwaar? Toen kwamen vele dagen met slagregens. De bijen konden nauwelijks uitvliegen. De vliegbijs bleven in de zesramer en nadat de eerste moer was uitgelopen werden de overige doppen niet opgeruimd! Tijdens de eerste de beste minder slechte dag zwermde de aflegger! Achteraf heb ik het een **spot-zwerm** genoemd. Eind mei vond ik de schamele resten van wat eens een beste aflegger was geweest met nog twee doppen. De moertjes waren rijp en één ervan is normaal aan de leg gekomen. In de drie-ramer waren reeds op 4 juni eitjes aanwezig, alsof de behoefte aan een jonge koningin beter werd gevoeld. Dit zal wel weer een veel te menselijke interpretatie zijn, maar het blijft een feit dat jonge koninginnen in kleine volkes veel eerder aan de leg zijn dan in grote volken.

Wat is de les die hieruit valt te leren?

Worden er afleggers gemaakt met koninginncellen, dan worden deze in het volk pas opgeruimd als de eerste koningin is uitgelopen, mits ... het volk voordien al z'n vliegbijs is kwijtgeraakt. Dan kan het volk zich als het ware niet de pret van het zwermen - de drang om de soort in stand te houden - veroorloven. Houdt het weer de eerste paar dagen dus goed in de gaten, vertrouw u het niet, ga dan alsnog doppen breken na het tuten of breng het volkje vooraf op één dop. Tijdens normale weersomstandigheden werkt deze bijenaanpak echter voortreffelijk.

Wat staat ons nu nog te doen

1. Alle materiaal reinigen/ontsmetten.
2. Oude raten uitsnijden/ gezamenlijk verkopen aan de handel.
3. Bezoek kontaktavonden van uw afdeling.
4. Hang de nog bruikbare raten in broed-/honingkamers, stapel deze en sluit de randen hermetisch af met plakband. Een droge bewaarplaats komt de kwaliteit van de raten ten goede.
5. Als dit Groentje in uw handen komt zijn de bijen afgevoerd. Overtuig u er wel van dat geen moer-rooster in de volken is achtergebleven. Mocht dat het geval zijn, haal dat dan onverwijld alsnog weg: weer of geen weer.
6. Let er eens op of de darrenslacht bij alle volken heeft plaatsgevonden. Noteer bij welk volk nog darren werden gezien.

Ko Zoet

LINDE-INJECTIE MET PILLEN

Uitgangspunt voor het gestelde in het septembernummer (pag. 239) was onder meer de volgende brief.

In Veldhoven is de gemeente van plan 83 lindebomen in Zeelst aan de Hoogepat en St. Severinuslaan bij wijze van proef, in plaats van de drie gebruikelijke jaarlijkse bespuitingen tegen bladluizen, minder kostbaar en meer milieuvriendelijk te injecteren met zgn. acefaatcapsules. Hierdoor wordt een gifstof in de sapstroom gebracht, zodat de bladluizen doodgaan als ze daarvan drinken, aldus een bericht in het Veldhovens Nieuwsblad van 26 mei 1983, waarin verder wordt vermeld, dat deze acefaatcapsules een middel bevatten met een lage giftigheid: "Bijen en andere insecten, voor zover niet zuigend of bladvre-tend, ondervinden geen schade."

Mijn ongerustheid is door de laatste zin echter niet weggenomen en ik blijf twijfels houden omtrent de juistheid van het gestelde. Ik heb daarom enkele vragen.

- * Wat is de giftigheid van deze acefaatcapsules voor plant, dier en mens?
- * Werken de nektariën in de lindebloem als een zeef, waardoor het gif wordt tegengehouden? Indien niet, dan kunt u zich voorstellen wat er gebeurt met de bijen en de mogelijk door hen afgegeven nectar in de kast.

De linde scheidt kennelijk ook een soort nectar af door middel van de bladnektariën, daarom waarschijnlijk de grote bladluizeninvasie.

- * Wat gebeurt er als de bijen snoepen van deze nectar of van de zoetstof, die de bladluizen af-/uitscheiden, de zgn. bladluizenhoning?

W.J. Spelbrink, St. Oedenrode,
Lid VBBN-afd. Eindhoven.

Antwoord

Uit een artikel van de heer G.J. Jansen (Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en landschapsbouw "De Dorschkamp", Wageningen) in Tuin & Landschap-14 (1983) blijkt het antwoord op de meeste gestelde vragen. (Dit artikel is een verslag van de bevindingen zoals die in 1982 uit een serie proeven, uitgevoerd door het bedoelde instituut, voor de bestrijding van honingdauw in linden naar voren kwamen; aanwezig op het Bijenhuis - Red.).

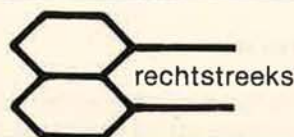
Het insecticide acefaat (ortheen) 0,5-dimethyl acetyl fosfor amidothioaat behoort tot de minst schadelijke insecticiden in de groep "highly toxic" volgens Atkins et al. (1976). De LD50 (hoeveelheid stof waarbij 50% van de dieren sterft in de proefperiode) is 1,20 µg per bij. Ter vergelijking: LD50 voor parathion is 0.175 µg per bij. Hierbij moet worden opgemerkt, dat deze gegevens zijn verkregen door het bespuiten van gewassen. De giftigheid van deze stof, toege-dien als systemisch middel, moet nog worden bepaald. De LD50 van acefaat voor ratten is: 866 mg/kg (oraal) en 2000 mg/kg (dermaal) (Ware, 1978).

Onder andere, omdat het gedrag van dit insecticide in lindebomen nog niet bekend is, worden de capsules na de bloei aangebracht. De opmerking over de verwachte onschadelijkheid voor andere insecten in het kranteartikel is terecht. Omdat de behandeling zeer effectief is t.o.v. luizen, zal er weinig honingdauw kunnen ontstaan (gem. 20% van de onbehandelde situatie) en dus zullen weinig bijen, mieren, wespen en vliegen de kans krijgen eventueel schadelijke stoffen te consumeren. Zoals genoemd is niet bekend of de nektariën het acefaat doorlaten. De honingdauw van lindebomen wordt geproduceerd door luizen, voor zover ik weet is er geen sprake van nektariën buiten de bloem.

Literatuur:

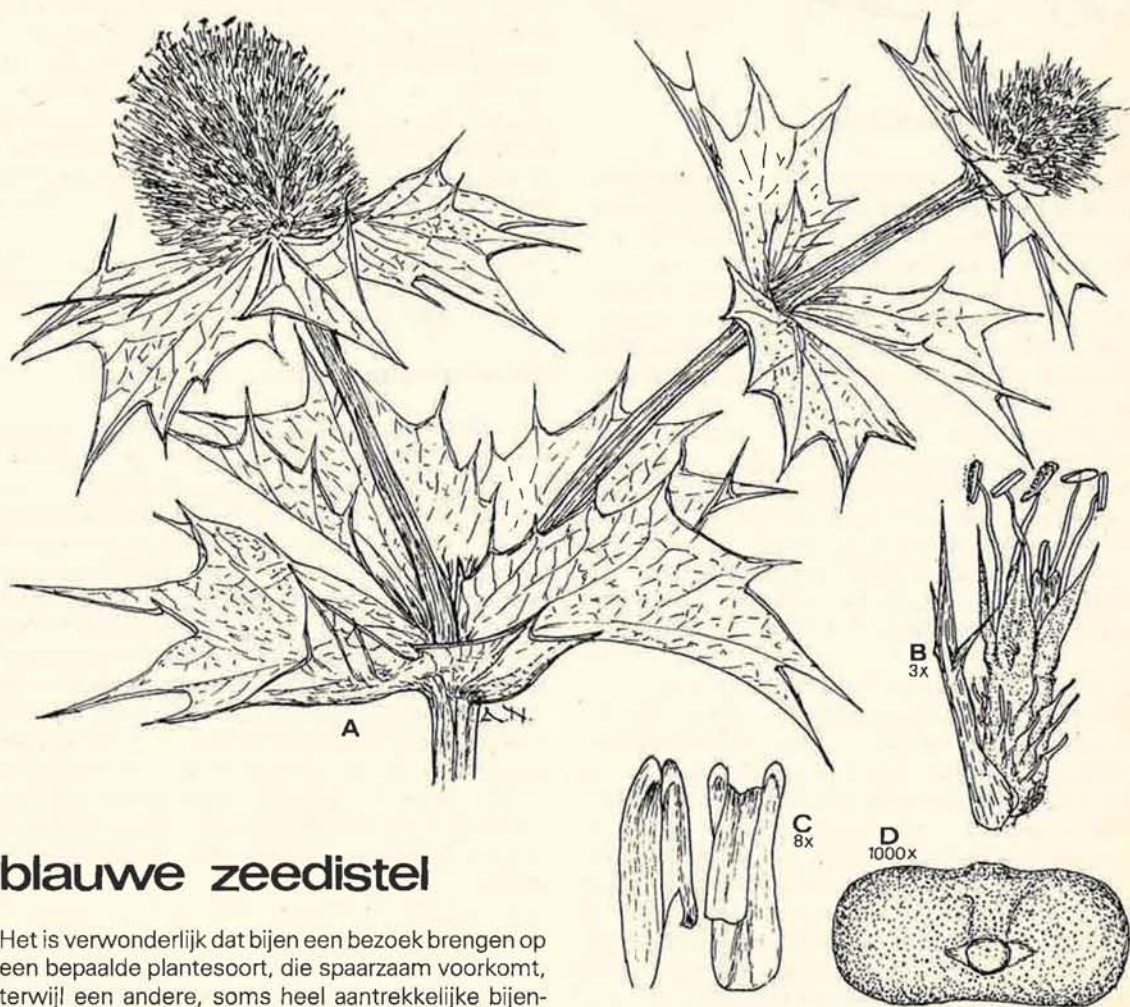
Atkins, E.L. Jr., Anderson, L.D., Kellum, D., Neuman, K.W. Protecting honeybees from pesticides. Leaflet 2883, Div. of agric. Sci. Univ. of California (1976).
Ware, W.H. The pesticide book. Ed. W.H. Freeman and Company, San Francisco (1978).

Drs. J. Beetsma

HONING
uit de raat
van de imker

bijenplant in beeld

blauwe zeedistel

Het is verwonderlijk dat bijen een bezoek brengen op een bepaalde plantensoort, die spaarzaam voorkomt, terwijl een andere, soms heel aantrekkelijke bijenplant in de directe omgeving massaal bloeit. Dat is bijvoorbeeld het geval met de Blauwe zeedistel, een van de meest opvallende verschijningen van onze duin flora. Hoewel hij langs de gehele duinenstrook voorkomt, groeit hij toch het meest op de Waddeneilanden. Aan de luwe kant van de stuifdijk op de Boschplaat op Terschelling groeien plaatselijk kleine groepen van deze plant. Even verder op het vlakke deel van het natuurreservaat groeien hectaren Lams-oor, een drachtplant waar de imkers van Terschelling hun honingooft van verwachten. Toch is er ook bijbezoek op de Zeedistel waar te nemen. De bijen vinden bij hun bezoek aan een bloemhoofdje een aantal bloempjes waarvan de kelktanden eindigen in een scherpe punt, die boven de bloemkroon uitsteekt. Bovendien heeft ieder bloempje nog een schutblad met drie scherpe punten. Al die scherpe afweermiddelen zijn kennelijk niet voor de bijen bedoeld, want ze verzamelen ijverig nectar en stuifmeel, beide gemakkelijk bereikbaar. De naar binnen omgebogen

BLAUWE ZEEDISTEL (*Eryngium maritimum* L.):
A stengel met bladen en bloesem; B bloem met schutblad;
C kroonbladeren; D stuifmeelkorrel.

kroonbladeren zijn kort, voor het opnemen van de nectar is maar een tonglengte van 3 mm nodig. En bij het lopen over het bloemhoofdje komt de bij met haar beharing gemakkelijk in aanraking met de vele helmknoppen, die, vijf in getal per bloem, ver buiten de bloemkroon steken. Beter is het te spreken over een bloemscherm, want de plant is een schermbloemige, al zou je op het eerste gezicht denken met een composiet te maken te hebben. De harde bladeren hebben een prachtige amethystblauwe kleur. Gelukkig dat de vele toeristen van onze Waddeneilanden zich houden aan het plukverbod, anders zou de plant allang uitgeroeid zijn.

Arjen Neve

Bladeren in bijenteeltbladen

Tijdschriften voor bijenteelt spelen een belangrijke rol bij de bevordering der bijenteelt en zijn onmisbaar voor het publiceren van de nieuwste ontwikkelingen en activiteiten die plaatsvinden op bijenteeltgebied. Momenteel bezitten 42 landen één of meer bijenbladen, in 29 talen. De oudste ervan zijn ontstaan zo rond 1870 toen men de moderne rationele bijenteelt met losse ramen wilde propagieren. Vooral de laatste jaren zijn veel bladen professioneler geworden en duidelijk verbeterd wat betreft vormgeving en illustraties. De artikelen zijn niet te lang en niet te technisch, zodat ze door een breder publiek gelezen kunnen worden. Voorbeelden daarvan zijn de "Allgemeine Deutsche Imker-Zeitung" en de "New Zealand Beekeeper". Andere bladen zijn meer wetenschappelijk georiënteerd zoals het Italiaanse "L'Apicoltura Moderna" en de "Indian Bee Journal".

Sommige bladen hebben hun eigen karakteristieke kenmerken. Zo publiceert de "Schweizerische Bienen-Zeitung" al tientallen jaren een voortreffelijk "Apistischer Monatsbericht"; van 65 over het land verspreide waarnemingsstations worden maandelijks de weersomstandigheden en de resultaten van weegschaalvolken vermeld. De "American Bee Journal" is vooral vermaard om zijn maandelijks rubriek "The World Honey Market". Het oudste nog steeds bestaande bijenblad is het Westduitse "Die Biene" (1849). Tot de nieuwste behoren "Ghana Bee" en de Surinaamse "Imker Koerier".

Bovenstaande gegevens ontleende ik aan ongetwijfeld een van 's werelds beste bijenbladen: *Bee World* (1983/3).

Drijfvoeren in de herfst overbodig

Van tijd tot tijd publiceert de S.B.Z. op gedegen wijze de resultaten van interessante onderzoekingen die verricht zijn op het bekende bijenteeltinstituut in Liebefeld bij Bern. Een voor de praktische imker belangrijk artikel vond ik in het juli-nummer van dit jaar.

In de meeste vakbladen en -boeken wordt aangeraden voor het definitieve toedienen van de wintervoorraad enige tijd kleine porties suikerwater te voeren ten einde het volk tot verhoogde broedaanzet te prikkelen. Het lijkt zo logisch: voeren leidt tot grotere broedoppervlakte, dus meer werksters, dus sterke volken. Het grote aantal bijen dat de winter ingaat

maakt de zo moeilijke overbruggingsperiode in het vroege voorjaar wat makkelijker. Het Liebefelder onderzoek toont echter onomwonden aan dat drijfvoeren in de nazomer geen enkele zin heeft. Weliswaar wordt het broedoppervlak tijdelijk enigszins verhoogd, maar het aantal bijen dat de winter in gaat is uiteindelijk even groot als bij volken die niet gevoerd worden. Vermoedelijk leven de extra gekweekte bijen korter, bovendien sterven de werksters die broed moeten voeren eerder. De verliezen tijdens de winter en de voorjaarsontwikkeling worden niet door het drijfvoeren beïnvloed.

Inmiddels is men in Liebefeld begonnen met te onderzoeken of dit ook geldt voor het voeren in het voorjaar. (SBZ 1983/7).

Die onvermijdbare mijt

Hoe direkter een land of landstreek gekonfronteerd wordt met de Varroa-mijt, hoe meer de aldaar verschijnende bijenteeltbladen er over gaan schrijven. U ziet het aan ons eigen Groentje: het speciale Varroa-nummer dat u de vorige maand ontving was al het tweede binnen vijf maanden. En u kunt er op rekenen dat dit gevaarlijke diertje de komende jaren een "topper" in ons blad zal blijven. Vooral aan de Duitse bladen is te merken dat onze oosterburen zich intensief met de Varroa-problematiek bezighouden. Zo zijn bijvoorbeeld de laatste vijf nummers van de Noordwestdeutsche Imker-Zeitung grotendeels aan dit onderwerp gewijd. Met titels als "Sterke Varroa-uitbreiding in Noord-Duitsland", "Varroa-onontkoombaar noodlot?", "De Varroatose - een Duitse tragedie!" worden de Duitsers met de neus op de feiten gedrukt.

Onder de titel "Varroa-problemen" probeert redacteur K.-A. Eickmeyer in maar liefst vijf uitgebreide hoofdartikelen de verhitte gemoederen wat te bedaren. "We moeten koel en zakelijk de ontstane problemen tegemoet treden, dan zullen we ze het beste de baas kunnen blijven" is zijn uitgangspunt. Ook belooft hij zijn lezers het Varroa-nieuws in zijn blad zoveel mogelijk te "doseren"; 90% van zijn (Noordduitse) lezers heeft immers nog niet met de Varroa van doen gehad. In het septembernummer besluit Eickmeyer zijn vijfdelige serie als volgt: "Nog zijn in het voornaamste verspreidingsgebied van de NWDIZ maar betrekkelijk weinig volken aangetast. Maar dat wordt anders. Ik ga er echter vanuit, vooral ook omdat het gaat om een wereldwijd probleem, dat geëngageerde imkers, instituten en industrie oplossingen zullen vinden, waardoor het mogelijk is met de Varroa te leven en bovendien succesvol te imkeren". (NWDIZ 1983/5-9).

Vrijwel alle Duitse bladen namen een artikel van Koeniger, Klepsch en Maul op over hun onderzoek naar de toepassing van melkzuur tegen de Varroa (In het

septembernummer van het Groentje, pag. 221, werd al op dit middel gewezen). Het onderzoek is nog lang niet afgesloten, maar de resultaten zijn tot dusverre veelbelovend. Naast de reeds in gebruik zijnde biologische methoden (darrebroed verwijderen, kunstzwermen maken) en chemische behandelingen (mierzuur en Folbex-VA) zal melkzuur zeker een uitstekend middel zijn, verzekeren de onderzoekers ons. Bij de experimenten werden de met bijen bezette ramen aan beide zijden met een 15% oplossing van melkzuur bespoten; een doodgewone plastic bloemenspuit werd daarvoor gebruikt. Bijen en broed ondervinden geen schade. Een (drievoudige) behandeling kost ongeveer f 1,75 per tienraams volk (N.B. Volgens de laatste publikatie van onze eigen Z.B.C. kost Folbex VA f 9,- per volk).

De oude Varro moest eens weten...

Wist u trouwens dat de naam van de Varro-mijt afgeleid is van die van de Romeinse dichter Marcus Terentius **Varro** (116 - 26 v.C.)? Op ontroerende wijze beschrijft deze in zijn boek over de bijenteelt hoe je het leven kunt redden van bijen die door een plotse linge kou overvallen zijn. Waarom moet nu uitgerekend de naam van zo'n aardige dichter-imker gebruikt worden voor die akelige bloeddorstige parasiet? Laten we het maar van een wat zonniger kant bekijken: er zit dus toch een beetje poëzie in onze mijt...

Waarom de ziektebestrijdingscommissie een hond moet aanschaffen

Dat er honden zijn die zoekgeraakte mensen, verdovende middelen of explosieven kunnen opsporen was u al bekend. Maar nu is er in Michigan zowaar een Duitse herder, die in staat is Amerikaans vuilbroed op te sporen. Na vele uren trainen is zijn baas er in geslaagd het dier te leren besmette volken aan te wijzen. Feilloos doet hij dat, ook al bevindt er zich slechts een stukje vuilbroed in van maar enkele vierkante centimeters raatoppervlak. Zo inspekteerde de hond voor een imker in 2½ uur tijds 285 volken en vond er vijf met de gevreesde ziekte. (ABJ 1983/4).

Wie traint straks bij ons de eerste Varro-hond? Mijn eigen stokoude cocker-spaniel zal er gelukkig nooit voor in aanmerking komen.

Gaanderens initiatief

Zes imkers uit Gaanderen hebben een "doel" trefend initiatief genomen. Ze hebben een kaart gemaakt van het vliegbereik van hun bijen d.w.z. een cirkel van 3 km rond hun stand en toen gekeken in welk gebied hun bijen gemeenschappelijk vlogen. In dat gebied hebben ze naar braakliggende stukken grond gezocht. Deze stukken worden nu met gemeentehulp ingeplant of ingezaaid met dracht-

planten. Ter navolging! (Kontaktblad afd. Varsseveld e.o.).

Otto de Kat

BIJ-VERDIENSTEN

Wanneer iemand buiten zijn eigen baan inkomsten heeft uit ander werk, spreekt men van bijverdiens-ten. Belastingdiensten maar ook andere instellingen, en soms het eigen bedrijf, willen graag inzicht hebben in dit soort activiteiten.

Imkers nemen in dit verband een aparte plaats in, zoals de heer W.A.F.G. Vermeend, die aan de Leidse universiteit promoveerde op een proefschrift over fiscale investeringsfaciliteiten, in een van zijn stellingen met behulp van een aardige woordspeling duidelijk maakte: "Neveninkomsten van imkers kunnen fiscaal als bij-verdiens-ten worden aangemerkt."

Uit: De Telegraaf, 5-7-1983.

NOG EEN STELLING

Uit de dissertatie van F. Gielen, die kortelings promoveerde aan de TH Twente:

"De benaming koningin voor het eierleggende individu in een bijenvolk roept beelden op die misplaatst zijn in een sociale samenleving als die van de honingbij."

Het CONTACTORGAAN VOOR BIJENTEELT-LERAREN geeft informatie voor **alle** imkers.

Bel of schrijf naar het Bijenhuis.

Abonnement **slechts f 10,-** per jaar.

BOEK

bespreking

Chris Evelo, Hans van Gelderen en Freek Loos: "Sputen kan niet meer"; uitg. Ver. Milieudefensie, 1983, ISBN 90 6479 013 2; prijs f 12,50 (incl. verz.k.), best. op giro 1995200 t.n.v. Milieuwinkel Amsterdam, Weteringschans 207, tel. 020 - 244989.

Niet alleen de imker die met z'n bijen op reis gaat naar de polders kan te maken krijgen met schade aan de volken door het gebruik van herbiciden. Ook in de bebouwde kom doen zich trieste gevallen voor als door particulieren en/of gemeentelijke diensten spuitstoffen worden gebruikt ter bestrijding van planten, die op bepaalde plaatsen niet gewenst zijn, omdat, ja, omdat we er niet meer aan gewend zijn dat ze vrij groeien. Zijn er dan nog alternatieven? ZEER ZEKER.

Lelystad bijvoorbeeld is een lichtend voorbeeld. In plaats van planten dood te spuiten, die in de verharding van paden, wegen en trottoirs groeien, geeft de gemeente een boekje uit over een veertigtal wilde planten die daar juist kunnen groeien! In de gemeente Haarlemmermeer worden de bermten ingezaaid met een plantenmengsel, waarin voorkomen Kaardeborsel, Honingklaver, Zomermargriet en Witte klaver. Spontaan zien we ook weer vele andere planten in bloei komen.

Een dergelijk beleid bij gemeentelijke diensten komt niet (altijd) spontaan tot stand. Als milieubewust particulier kun je wel helpen die weg te vinden. Het boekje "Sputen kan niet meer" staat boordevol informatie, hoe men op de beste manier de overheid kan benaderen, waarop vooral gelet moet worden enz.

Er is een lange lijst met verklaring opgenomen van de meest gebruikte bestrijdingsmiddelen en hun kwaliteiten. Wanneer en in welke mate is een middel giftig? Welk risico loopt de gebruiker of toevallige passant? Het is een boekje dat minstens in elke afdeling aanwezig behoort te zijn. Voor de prijs hoeft u het niet te laten.

Ko Zoet

Adressenlijst 1983; uitg. Ministerie van Landbouw en Visserij; best. op giro 552711 t.n.v. Cen-

trale Kas Ministerie van Landbouw en Visserij, 's-Gravenhage; prijs f 15,-.

Hoewel dit nuttige naslagwerk in de eerste plaats is bedoeld voor de daarin vermelde diensten en organisaties, kunnen ook anderen het bestellen, mogelijk als een meer uitgebreide aanvulling op de reeds eerder in het Groentje van juni op pagina 181 vermelde informatie-brochure. Deze lijst werd afgedrukt op 240 bladzijden en gecompleteerd door een uitvoerig naam- en zaakregister.(CM)

Ik wou dat je ze niet ook nog eens aan tafel ging voeren!

Uit: American Bee Journal.

de lezer *Schrift*

DE PIJP AAN MAARTEN - OF GEWOON DIEFSTAL?

Bij een van de controlebezoeken aan mijn bijen op de distel in de Flevopolder, ergens tussen Nijkerk en Almere, had ik een vreemde ervaring die ik U niet wil onthouden.

Naar huis rijdend passeerde ik een afwateringskanaal, waarin een groene bak dreef. Bij nader onderzoek bleek dit een bovenbak van een spaarkast te zijn. Zoiets prikkelt de nieuwsgierigheid en natuurlijk heb ik het ding uit het water gevist. Daarmee bezig zijnde ontdekte ik, half in het water half in de rietkraag, een complete spaarkast bestaande uit: onderbak met losse bodem, bovenbak, twee honingkamers en vier zesraams transportkastjes voorzien van een nummer. Een naam of adres was op geen van de kasten te vinden. Wel was van een van de zesramers de vliegspleet dichtgestopt met een krant uit de plaats Hardenberg. Ramen zaten nergens (meer) in.

Inmiddels staat alles droog en wel op mijn adres gereed om afgehaald te worden door de rechtmatige eigenaar en die zal zich wel melden, hoop ik, tenzij hij de pijp aan Maarten heeft gegeven en overgegaan is op het houden van parkieten of zo. De andere mogelijkheid is gewoon een laffe diefstal van de ramen en de bijen, waarbij de kasten gedumpt werden als lastig (belastend) materiaal. U mag het zeggen aan:

H.A. Keijzer, Driebergen, tel. 03438-14022.

P.S. zet toch a.u.b. op al Uw kastmateriaal duidelijk en onverwijderbaar Uw naam, adres en telefoonnummer.

PROTEÏNE EN DEXTRIEN

Met interesse heb ik het artikel "Heidehoning" in het Groentje van juli-augustus gelezen. Ik vond het een goed artikel. Echter moet mij iets van het hart, en wel het volgende.

Proteïne of eiwit is niet identiek met dextrien. Eiwitten bevatten n.l. stikstof dat meestal boven de 10% ligt, terwijl dextrien of zetmeel opgebouwd is uit glucose-eenheden, daarom geen stikstof bevat, en alleen uit koolstof, waterstof en zuurstof bestaat. Beide stoffen zijn wel hoogmoleculair, d.w.z. zeer grote moleculen.

Eiwitten hebben tevens het vermogen om bij bepaalde conformatie (vorm) metalen vast te kunnen houden (inbetten), waardoor deze in combinatie allerlei chemische reacties zeer specifiek kunnen uitvoeren. Dit is enzymatische werking en de metaal/eiwit-combinaties zijn de enzymen.

Stuifmeel bevat naast enig zetmeel (meest in de vorm van callose) hoofdzakelijk eiwitverbindingen, afgezien van DNA en andere hoogmoleculaire verbindingen. Stuifmeel is de eiwitten-bron voor de bijen, doch verschaft ze ook vitaminen en allerlei andere noodzakelijke voedselbouwstenen.

M.J. v.d. Brink, Amsterdam

*Is identiek had moeten zijn **lijkt** (d.w.z. in dit verband) identiek (CM).*

EIGEN KWEEK IN ENSCHEDE

Beste Groentje,

Nu de imkers in het oosten niet meer mogen reizen met hun volken, zijn de Carnica-darrenverzamelplaatsen van Schier voor hen onbereikbaar geworden. In Enschede hebben ze er echter wat op gevonden, zoals u op bijgaande foto's kunt zien. Daar hebben ze hun eigen bevruchtungsstation ingericht. De bijenstal (foto 1) bevat voornamelijk Carnicavolken, dus waarom zouden we hier geen Schiertje spelen, dacht Nico van Daalen. Hij leerde vele imkers hoe ze moesten omlarven en daarna werden de drieramers in de

bijenweide bij de stal geplaatst (foto's 2 en 3, waarop ook een zonnewassmelter te zien is). De aanblik van de drieramers, half verscholen in de schaduw van het lover, is even schilderachtig als die op de Wadden (foto 4 en 5). Hopelijk is het bevruchtingsresultaat even hoog, al zullen niet alle nakomelingen raszuiver zijn. Daarvoor vliegen er teveel huis-tuin-en-keuken darren rond, vooral van de technische studenten van de TH Twente, die hun stal vijfhonderd meter verderop hebben. Maar met 75% resultaat zijn de Twentse imkers allang tevreden.

Willem Bulter,
Sav. Lohmanlaan 36,
7522 AR Enschede.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

DE IMKER EN ZIJN CAMERA

In het artikel „De imker en zijn camera” in het Groentje van juni 1983 staan aanwijzingen en raadgevingen die mogelijk tot teleurstellingen kunnen leiden.

Zo wordt geadviseerd om bij het fotograferen van een onderwerp de hemel als achtergrond te nemen. De bedoeling daarvan is: meer licht, een kleiner diafragma en meer scherptediepte. En als u dan nog onderbelicht, zoals in het artikel wordt gezegd, is het resultaat: een zwaar onderbelicht voorwerp tegen een blauwe achtergrond. De lichtmeter van uw camera heeft immers het licht van de heldere hemel gemeten en niet het licht dat het voorwerp terugkaatste.

Jammer dat in het artikel het gebruik van een elektronenflitser buiten beschouwing werd gelaten. Wie bij en op bloemen wil fotograferen zal met een flitser de beste resultaten verkrijgen. Zonder flitser is het bijna onmogelijk scherpe foto's te maken. Het behoeft heus geen dure computerflitser te zijn. Met een kleine flitser met een laag richtgetal van b.v. 16 zijn goede resultaten te bereiken.

Beter is met twee flitsers van ongelijke sterkte te werken. Voor ongeveer f 35,- zijn ze te koop. Bij dichtbij-opnamen met een vergrotingsmaatstaf van 0,5 of 1 is het even uitproberen wat de afstand van de flitser(s) bij een gegeven diafragma tot het voorwerp moet zijn. Daar moet u echt een filmpje aan offeren. En dan beslist opschrijven met welke afstanden is gewerkt. Om u een idee te geven: ik gebruik een 50 mm macro-objectief en een film van 50 ASA. Bij een vergroting van 0,5 staat de flitser (richtgetal 16) op de camera en is het diafragma 22. De scherptediepte is dan 8,8 mm.

Zie bijgaande opnamen van stuifmeelhaalsters op de Liguster.

In het artikel wordt gesuggereerd dat met een zoomlens de afstand niet hoeft te worden ingesteld. Vermoedelijk wordt hier wat anders bedoeld. De afstand zal zeker moeten worden ingesteld, daarna kan het voorwerp op de juiste vergrotingsmaatstaf worden ingezoomd. Bij een lens met vast brandpunt is het beter eerst de vergrotingsmaatstaf te bepalen en de lens daarop in te stellen, b.v. op ware grootte. Daarna de camera zodanig ten opzichte van het voorwerp plaatsen, dat dit geheel of een deel ervan scherp in de zoomer verschijnt. Een lens met een lang brandpunt heeft dan het voordeel dat je niet zo dicht met de camera het voorwerp hoeft te naderen.

't Is een kwestie van smaak, maar dat „bijpassend sleuteltje” op de foto's op pagina 157, hoeft voor mij echt niet. In een serie dia's over de natuur lijkt me telkens zo'n sleuteltje erg storend. De „winder” op een camera is een mooi ding bij aktiefoto's, zoals in de sport. Bij de dichtbij-fotografie waar het soms gaat om een scherptediepte van enkele millimeters, moet u hem echt niet gebruiken.

In het artikel wordt het gebruik van snelle films aangeraden. Als u van uw opnamen vergrotingen wilt laten maken, b.v. 40 x 60 cm, of uw dia's groot wilt projecteren, neem dan laaggevoelige films van b.v. 15 of 18 DIN (= 25 of 50 ASA). Ze hebben een groter scheidend vermogen. Voor het maken van goede foto's of dia-series is meer nodig dan alleen een goede uitrusting van foto-apparaat.

Jammer dat in het artikel wordt voorbijgegaan aan b.v. beeldcompositie en invulling van de achtergrond. Juist die achtergrond kan bij het fotograferen de kwaliteit zo beïnvloeden. Dan begaat de drukker

ook niet zo gauw de fout om een foto op z'n kant af te drukken, zoals van de Haagwinde op pagina 158.

Een goede leidraad bij het maken van foto's van dichtbij is „Elseviers grote boek der natuurfotografie“, een uitgave van Focus Elsevier. Een boek met prachtige foto's dat in vele bibliotheken wel te lenen zal zijn.

Arjen Neve, Leiden

FORUM EN LEZING IN GRONINGEN

In Nederland wordt in toenemende mate geïmkerd met bijrassen die uit het buitenland afkomstig zijn. Na de kennismaking in het verleden met de Italiaanse bij, de Carnica en in mindere mate de Caucasic, is nu ook de Buckfast bij, geteeld door de fameuze broeder Adam, in opkomst. En van de weersomstuit groeit ook de stroming die zich inzet voor het behoud van de Nederlandse bij, zoals die aan het begin van deze eeuw algemeen was.

Eigen aan de Nederlandse imker lijkt de neiging zich nogal vast te bijten in de bij van eigen keuze. Wie het Groentje erop naslaat ziet dat alle elementen voor een richtingenstrijd op dit vlak aanwezig zijn. Met het forum zouden wij wat meer "grensverkeer" mogelijk willen maken, door op vragen in te gaan als:

- ★ Welke overwegingen spelen een rol bij de keuze voor een bepaald type bij?
- ★ Gaat het om de honingopbrengst (nut), of spelen ook ecologisch motieven een rol? Zijn die twee te verzoenen?
- ★ Is er wel enige beheersing mogelijk of wenselijk in de ontwikkeling van verschillende rassen naast elkaar, en hoe dan? Of blijft het zoals nu een ongestuurd proces, en wat zijn daarvan de gevolgen?

Naar mijn mening ontstaat juist door toedoen van telers en verspreiders van specifieke bijrassen uiteindelijk een bastaard, de nieuwe Nederlandse bij. Immers, het merendeel van de imkers laat de bevruchting van hun moeren over aan passerende darren, in plaats van aan het geselecteerde sperma uit het KI-apparaat, of bevruchtungsstation. En zoals in de grote steden de bevolking van de hele wereld terug te vinden is, waardoor een nieuwe cultuur ontstaat, zo zal in de *Apis mellifica mellifica* "cosmopolitica" het hele assortiment aan Europese bijen terug te vinden zijn.

De deelnemers aan het forum op 5 november hebben hun standpunt op de volgende wijze in het kort samengevat en zullen dit ter plaatse toelichten.

Drs. J. Beetsma:

Zoals reeds besproken in Bijenteelt VBBN 84 (5): 120-121 (1982) ben ik een voorstander van het werken met het hier aanwezige bijeras, de gebastardeerde *Apis mellifera mellifera* L. De argumenten zijn:

1. Geen bijrassen importeren of exporteren. Alhoewel het economisch voordeel van het importeren van bijen op verschillende plaatsen in de wereld is gebleken, is er een levensgroot gevaar van het verspreiden van ziekten en parasieten.
2. Het instandhouden van de "Nederlandse" bij. Deze bij is aangepast aan ons extreme klimaat (randgebied voor de bijenteelt). De toekomst zal ons leren hoezeer wij deze bij nodig zullen hebben.

Wanneer wij kiezen voor deze bij, dan zal het nodige moeten gebeuren. Er zal geselecteerd moeten worden op gewenste kenmerken (honingopbrengst, zwermtraagheid, steeklust). Er zal gewerkt moeten worden aan de bedrijfsmethode (voorbeeld: onderzoek Proefbijenstand betreffende verenigen in voor- of najaar). Hiervoor zal het nodig zijn over bevruchtungsstations te kunnen beschikken. Het geselecteerde materiaal dient in verschillende delen van ons

land getest te worden (hulp van imker). Vooral nu de Varroamijt ook in ons land aanwezig is, zou genoemd plan om geselecteerd bijenmateriaal op geïsoleerde bevruchtungsstations te produceren, van groot belang kunnen worden voor het blijven voorzien in de behoefte aan bijen voor bestuivingsdoeleinden.

Drs. H. Dijkema:

Meer bijen, minder werk, meer honing. Dat lukt als het weer meewerkt en de bijen goed zijn. Goede bijen die sterk overwinteren en toch niet zwermen, vruchtbaar en door hun zachtaardigheid ook goed behandelbaar zijn. Om deze redenen werk ik met de Buckfast bij. Ze overwintert op twee broedkamers of meer, zodat het volk met de voorjaarsdracht sterk is, ook al is het voorjaar koud. En deze dracht wordt ongestoord binnengehaald, omdat geen zwermneiging, zo die al komt, optreedt voor eind juni.

Het werken met dit ras, dat niet in ons klimaat is ontstaan en wezenlijk verschilt van de gebruikelijke bij in Nederland, vereist aandacht en zorg van de imker. Een uitdaging die rijkelijk met honing wordt beloond.

Dr. A. M. Millington Ward:

Om een goede gemiddelde honingopbrengst en zachtaardige bijen te krijgen is naast een goede imkerteknik selectie noodzakelijk. Alleen selectief telen met zuivere stammen geeft de zekerheid dat elk jaar iedere kolonie een koningin bevat van constante kwaliteit. Voor selectief telen is gecontroleerde paring vereist voor het opzetten van zuivere bijenstammen, die gebruikt kunnen worden op zich of als bron voor F1-hybriden. Door het bestaan van het teeltstation Schiermonnikoog zijn Carnica's de enige bijen waarbij de paring, teling en selectie praktisch toegepast kan worden door elke imker zonder complexe apparatuur en gespecialiseerde technieken.

Carnica's zijn de voorkeursbijen, niet omdat ze wezenlijk "beter" zijn dan andere bijen, maar omdat ze al veel jaren geselecteerd zijn op goede kenmerken en dus een voorsprong hebben op andere bijen. De populariteit van de Carnica's in Nederland zal waarschijnlijk blijven toenemen, totdat alternatieve teeltstations - vergelijkbaar met Schiermonnikoog - opgezet kunnen worden met geselecteerde stammen (lokaal of anders) van gelijke kwaliteit als de Carnica's.

Lezing Werner Schundau

Werner Schundau is in Nederland bij sommigen bekend als auteur van het boekje "So imkern wir in der Segeberger Kunststoff Magazinbeute". Aan de hand van een serie voortreffelijke dia's laat Schundau zien en horen welke perfectie hij in de loop van een lange reeks jaren op alle punten van zijn bedrijfsvoering heeft weten te bereiken. "Vooral zelf uitproberen, nuchter beoordelen van de resultaten, en datgene behouden wat met zo min mogelijk moeite mogelijk is", is zijn stelregel. Zo heeft hij o.a. Zwarte bijen, Carnica's en Buckfast bijen gehouden. Hij teelt, na strenge selectie binnen zijn 75 volken, jonge moeren van zijn beste volken. "De imkerij heeft een robuuste bij nodig, die zonder voortdurende ingrepen gedijt en honing opbrengt."

Voor ons is vooral interessant dat Schundau, die in Noord-Duitsland woont, vlak bij de Deense grens, net als wij vooral aangewezen is op de koolzaad-dracht en daar zijn bedrijfsmethode op afstemt. Als je ziet wat hij, ondanks zijn lichamelijke handicap, samen met zijn vrouw heeft opgebouwd, dan moet je vaststellen dat we hier te maken hebben met een imker van bijzondere klasse. Wij hopen dat de Nederlandse imkers de unieke kans om hiervan kennis te nemen met beide handen aangrijpen.

Ronald v.d. Zee, Sauwerd

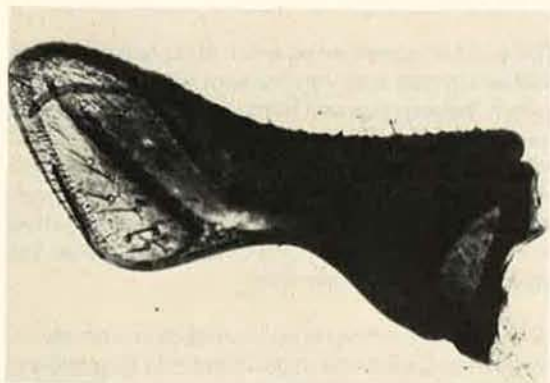
De heer Dijkema wacht met zijn KI-apparatuur voor de Buckfast-kasten. Met open mond, dat is om de onbevruchte jonge moer te lokken: vliegt zij aan, dan is zij goed.... Ze is niet goed!

DE BIJ VAN DICHTBIJ

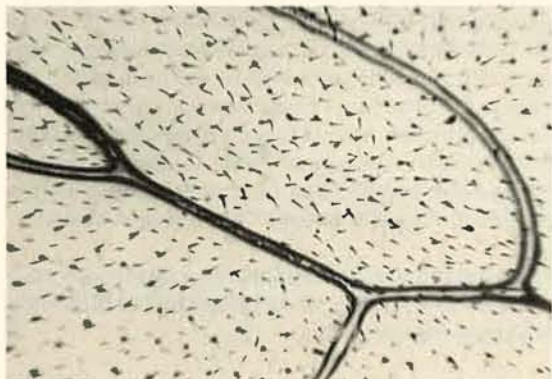
"Een goed uitgerust privé lab, is het halve werk bij de ziektebestrijding," schrijft de heer A.P. Posthumus van Bijenstand "De Imker" aan de Bergweg 21 te Veenendaal.

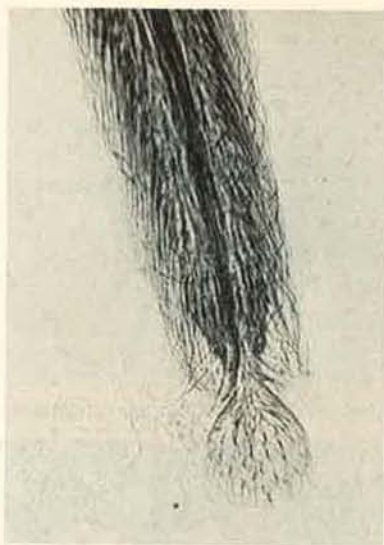
In deze ruimte maakt hij met verfijnde apparatuur de preparaten, die nodig zijn voor het bestuderen van de anatomie van de honingbij. Van de vele foto's daarvan volgt hier een bescheiden selectie.

Boven- of voorkaak (mandibel) (60x).

Vleugel- of cubitaalindex van een goed bijenvolk (100x).

Tong (glossa) met lepeltje (labellum) (150x).

Ademopening (stigma) in een chitine-ring van het achterlijf (abdomen) (150x)

Het steek- of gifapparaat (20x).

TIP VAN DE MAAND

EEN POTJE GEKRISTALLISEERDE HONING IN TWEE MINUTEN WEER VLOEIBAAR

Nu we in ons land de magnetron ook in de huiskelken zien verschijnen, lag het voor de hand, dat men zou vragen in hoeverre het verantwoord is om gekristalliseerde honing door middel van dat apparaat weer vloeibaar te maken. Men had al snel ontdekt, dat zulks binnen twee minuten per potje mogelijk was.

Voor degenen die minder bekend zijn met dit toestel even in het kort de principes. Een magnetron werkt met behulp van electromagnetische straling, waarvan de golflengte ligt tussen de infraroodstraling en radiogolven. Dergelijke straling wordt ook wel microgolflstraling genoemd en deze bezit de eigenschap warmte-energie in het voedsel op te wekken. Metalen reflecteren microgolven en dit houdt in dat het te verhitten voedsel zich niet in een metalen verpakking mag bevinden; glas en de meeste kunststoffen zijn wel geschikt. Eventuele metalen deksels van honingpotjes dienen vóór het verwarmingsproces verwijderd te worden!

Om geïnteresseerden omtrent deze snelle dekrystalisatiemethode een verantwoord advies te kunnen geven, hebben we een beroep gedaan op onze expert, drs. J.D. Kerkvliet van de KEURINGSDIENST VAN WAREN te Haarlem, die bovengenoemde principes voor ons uit de doeken deed. Het zou te veel zijn om het gedocumenteerde rapport in zijn geheel in het Groentje op te nemen, zodat we willen volstaan met de conclusie ervan.

Verwarming van honing in een magnetron om de honing weer vloeibaar te krijgen dient zeer zorgvuldig te gebeuren. Niet langer dan 2 minuten per potje van 450 g bij stand 1 (450 Watt). De diastase-index neemt dan gemiddeld 15 % af, het gehalte aan glucose-oxidase wat sterker. Het proces heeft geen invloed op het HMF-gehalte. Opgemerkt moet worden dat verdubbeling van de hoeveelheid honing (2 potjes à 450 gram) een verdubbeling van de tijdsduur betekent. De beschreven methode lijkt overigens ook geschikt om honingen welke een lichte mate van gisting vertonen weer consumabel te maken. Uit wettelijk oogpunt kan éénmalige verwarming in een magnetron, als aangegeven, niet veel kwaad.

Fotokopieën van het rapport zijn à raison van f 5,- (duplicatie en porto) verkrijgbaar bij het Bijenhuis te Wageningen.

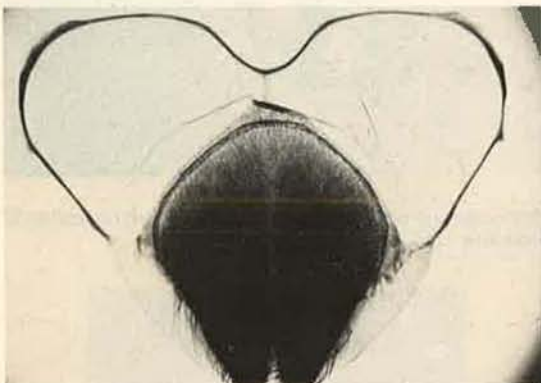
J.J.S.

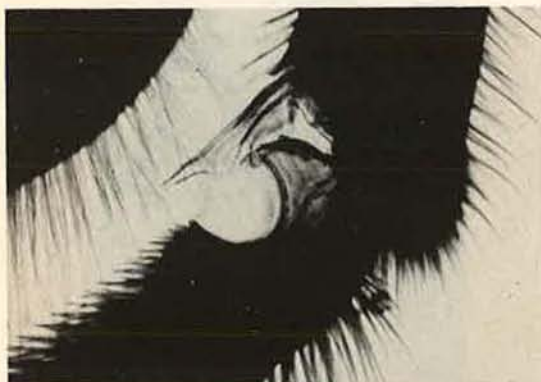
Stuifmeelmijt (70x), komt voor in oude stuifmeelraten.

Lengtedoorsnede kropventiel van honingblaas naar middendarm (50x).

De vierde wasschub (28x).

Voorpot met spietreiniger of antennekam (60x).

CONSULENTSCHAP

VOOR DE

BIJENTEELT

In verband met het vertrek van ir. J.J. Pettinga als Consulent in algemene dienst voor de Bijenteelt werd ir. J.A. van den Berg, werkzaam als consulent bij het Consulentenschap van de Tuinbouw te Tilburg, met ingang van 1 oktober 1983 benoemd tot Rijksbijenteeltconsulent ad interim. Inmiddels werd op 30 september bekend dat dr. ir. C. van Hemert per 1 januari 1984 als de nieuwe Rijksbijenteeltconsulent werd benoemd.

VRAAG & ANTWOORD

VRAAG 8

Hout of piepschuim?

Als je in plaats van massieve delen twee triplex-plaatjes op een klos plakt en schroeft bij het maken van broed- en/of honingkamers ontstaat er een luchtspouw. Deze kan je eventueel met een plaatje piepschuim isoleren met als voordeel minder gebruik van hout. Mag ik uw reactie?

Antwoord

Beste collega-imker uit De Rijk. Helaas kon ik uit uw handtekening geen naam opmaken, maar voor dit antwoord maakt dat niet veel uit. Uw idee spreekt me aan. Ik ben echter geen houtdeskundige, die kan beoordelen of een dergelijke materiaalkeus en constructie voldoende bescherming bieden tegen weersinvloeden, stoten tijdens het reizen enz. Een groot voordeel als reiskast is het lichte gewicht door minder gebruik van hout! Bij het zelf in elkaar zetten van broed- en honingkamers maak ik al enkele jaren gebruik van tempex in de spouw aan voor- en achterzijde van de bakken. Voor de doe-het-zelfer lijkt me uw idee een alleszins bruikbare suggestie.

Ko Zoet

Als U een overschot aan honing hebt dan koopt het Bijenhuis dit graag in. De honing dient i.v.m. de verwerking te worden aangeleverd in verpakkingen van minimaal 25 kg. Inkooprijzen kunt U in het Bijenhuis opvragen.

Ook kunt U in het Bijenhuis terecht voor speciale prijzen voor grote partijen honing in flacons b.v. ten behoeve van propagandamarkten of wederverkoop.

Proefbijenstand AMBROSIUSHOEVE

VARROA-DIAGNOSE HERFST 1983

In enkele met Varroa besmette volken in de Achterhoek en in Twente zijn deze zomer enkele honderden tot meer dan duizend Varroa-mijten aangetroffen. De ernst van deze besmettingen maakt het waarschijnlijk dat de Varroa-mijt zich inmiddels heeft verspreid naar andere delen van het land, maar daar tot nu toe onopgemerkt is gebleven.

In het voorjaar van 1983 zijn op de Ambrosiushoeve in totaal van 6055 bijenvolken mulmonsters binnengekomen, de meeste verzameld na de tabaksrookdiagnose. Uit onderstaand overzicht blijkt dat de meeste monsters afkomstig waren uit Gelderland en Overijssel, en dat de rest van het land ondervertegenwoordigd was:

Aantal mulmonsters, voorjaar 1983:

Groningen	352
Friesland	14
Drenthe	314
Overijssel	1488
Gelderland	2489
Utrecht	245
Noord-Holland	199
Zuid-Holland	144
Zeeland	13
Noord-Brabant	553
Limburg	244
totaal	6055

Om Varroa op te sporen is het nodig in het hele land dit najaar de rookdiagnose toe te passen. In vorige nummers van dit bijenblad heeft uitvoerige informatie over Varroa gestaan en een oproep om dit najaar de rookdiagnose toe te passen. Indien u de diagnose nog niet heeft uitgevoerd is het nu de hoogste tijd:

- Onderlegger op de bodem van de kast, met gaas of een onderlegger van golfkarton.
- Een lege bak bovenop het volk (zonder raten).
- 's Avonds alle volken op de stand beroken met tabaksrook (i.v.m. roverij).
- Per volk 3 gram tabak gebruiken.
- De volgende ochtend de onderleggers en lege bakken verwijderen.
- Alle mul van de stand verzamelen en in een kartonnen doosje of een stevige enveloppe (niet in plastic!) sturen naar: Ambrosiushoeve, Tilburgseweg 32, 5081 NG Hilvarenbeek.

Voor een goed overzicht van de Varroa-besmetting is het belangrijk dat u instuurt, zowel als u zelf al Varroa-mijten heeft geconstateerd, als in het geval dat u in de mul geen Varroa-mijten heeft gezien.

Het voortbestaan van de Proefbijenstand "Ambrosiushoeve" hangt af van Uw hulp!

Samenvatting

Vanwege bezuinigingen binnen het Ministerie van Landbouw en Visserij moet het Ministerie de klok meer dan terugdraaien, voor wat betreft de financiële positie van de Proefbijenstand. In de loop van de jaren 1984 en 1985 moet een bijdrage van de imkers opgebouwd zijn tot een bedrag van $\pm f$ 120.000,- per jaar, waarmee dan de helft van de kosten van de Proefbijenstand gedekt worden. De andere helft wordt verzorgd door het Ministerie evenals de kosten van het Consulentenschap.

Indien de imkers niet bijdragen in de kosten van de Proefbijenstand, dan betekent dat het verdwijnen van een onderzoeker, een imkermeester, een tuinman/imker en een laborante. Omdat de drachtplantentuin en de bijenstand moeten worden opgeheven kunnen er geen praktijkproeven met bijenvolken en preventief bijezielkenonderzoek meer worden uitgevoerd. Voorgesteld wordt, dat elke imker per volk per jaar f 2,50 bijdraagt om dit probleem op te lossen.

De organisatie van de Ambrosiushoeve

De Rijksbijenteeltconsulent beheert twee organisatorisch gescheiden afdelingen nl. het Consulentenschap in Algemene Dienst voor de Bijenteelt (CAD) en de Proefbijenstand. Hij is verantwoordelijk voor de inspectie van bijezielken (omschreven in de Bijenwet 1947) en voor het nemen van maatregelen ter bestrijding van deze ziekten. Het CAD is opgedeeld in de onderafdelingen: Administratie, Buitendienst en Onderzoek.

De vier voorlichters van de Buitendienst verzorgen het nemen van monsters, het uitvoeren van maatregelen voor de bestrijding van bijezielken, de voorlichting, werken mee aan de opleiding van leraren bijenteelt en begeleiden de ziektebestrijdingsteams (ZBT's). Een van de medewerkers houdt toezicht op de cursussen in de bijenteelt en verzorgt de opleiding van leraren bijenteelt.

De Onderzoekafdeling die ten dele onder de Proefbijenstand valt bestaat uit een onderzoeker, een middelbare kracht en twee laborantes. Deze afdeling verzorgt het routine-onderzoek van monsters, test de giftigheid van bestrijdingsmiddelen, werkt mee aan opsporingsonderzoek door de AID van vergiftigde bijen en aan de opleidingscursussen. Verder taken zijn het onderzoek van bedrijfsmethoden en het preventief bijezielkenonderzoek.

Onder de Proefbijenstand valt eveneens de Drachtplantentuin en de Bijenstand. De werkzaamheden worden uitgevoerd door een imkermeester en een tuinman/imker. Beide laatstgenoemde personen, de onderzoeker en een laborant zijn in dienst van de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve, het overige personeel is in dienst van het CAD. Alle kosten worden gedragen door het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Het belang van de bijenteelt

Op deze plaats lijkt het mij nuttig om aan te geven welk belang de Ambrosiushoeve (CAD + Proefbijenstand) in feite dient. Door het instandhouden en stimuleren van de bijenteelt wordt uiteindelijk de bestuiving van cultuurgewassen in de land- en tuin-

bouw verzorgd. Het economisch belang hiervan blijkt uit de volgende cijfers, voor zover deze bekend zijn. (Cijfers ontleend aan een scriptie van M. Opsteeg, Hogere Tuinbouwschool van de K.N.B.T.B. te 's-Hertogenbosch (1983).

Teelt onder glas

1. Augurkenteelt, 270 ha kas, 2700 volken nodig, produktiewaarde f 30.000.000,- (1977);
2. Aardbeienteelt, 160 ha kas, 2000 volken nodig, produktiewaarde f 15.000.000,- (1978);
3. Zaaiteelt, 3000 volken nodig;
4. Overige glasteelten, 400 volken nodig, produktiewaarde f 4.000.000,-

Teelt in de volle grond:

Appels en peren, 21.530 ha, 86.120 volken nodig; gegevens over de teelt van klein fruit en groentegeassen ontbreken.

De bestuiving van cultuurgewassen wordt uitgevoerd door een belangrijk deel van de 10 - 12.000 imkers in ons land met in totaal naar schatting 70.000 bijenvolken. Dit zijn beroepsimkers, imkers die de bijenteelt als nevenberoep uitoefenen en een grote schare imkers die geïnteresseerd is in de natuur. Met elkaar verzorgen zij een belangrijke taak in onze maatschappij. Een taak, die zij naar mijn mening alleen goed kunnen uitoefenen, wanneer hun activiteit gesteund wordt door een goed functionerende en complete Ambrosiushoeve.

Het preventief bijeziektenonderzoek

Vanwege het feit dat de Varroamijt nu ook in ons land is geconstateerd, wil ik vooral wijzen op het belang van het preventief bijeziektenonderzoek. Wij hebben in Nederland, evenals in de rest van Europa, dringend behoefte aan kennis van de biologie van deze mijt. Alleen wanneer in deze behoefte kan worden voorzien is er een kans dat wij de Varroamijt effectief kunnen bestrijden.

Geschiedenis van het preventief bijeziektenonderzoek

Sinds 1977 is drs. A. de Ruijter in dienst van de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve. Tot 1 mei 1980 heeft hij onderzoek verricht over het verband tussen de eiwitvoeding van de bijen en het optreden van Nosema-besmetting. Dit onderzoek, waaraan student J. Ottens (LH) gedurende zes maanden heeft meegewerkt, wordt begeleid door prof. dr. J. de Wilde en drs. J. Beetsma. De resultaten zullen in de vorm van een proefschrift worden gepubliceerd. Het onderzoek werd gefinancierd door de Landbouwhogeschool (LH), de Directie Landbouwkundig Onderzoek (DLO) en de organisatie Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO).

Tot 1 april 1984 wordt drs. de Ruijter door het Minis-

terie van Landbouw en Visserij (Directie Akker- en Tuinbouw) in de gelegenheid gesteld om onderzoek te verrichten naar een snelle diagnosemethode voor het vaststellen van Varroa-besmetting in bijenvolken. Het zal U allen bekend zijn, dat de door hem gevonden tabaksrookbehandeling zeer goede perspectieven biedt. Onderzoek in deze richting is in voortgang. Zijn onderzoek op het gebied van de biologie van de Varroa-mijt (samen met N. Pappas, Thessaloniki, en student J.P. Kaas, RU Leiden, LH Wageningen) mag opgevat worden als een zeer belangrijke basis voor de Varroa-bestrijding in Europees verband (publicaties in de maandbladen).

De gevolgen van de bezuinigingsmaatregel van het Ministerie voor de "Ambrosiushoeve"

Evenals dit het geval is bij ander praktijkonderzoek wordt nu door het Ministerie als voorwaarde gesteld, dat het bedrijfsleven (de imkers) een bijdrage levert in de kosten van de afdeling Proefbijenstand. In de loop van de jaren 1984 en 1985 dient deze bijdrage te zijn opgebouwd tot een bedrag van f 120.000,- per jaar. Dit is de helft van de personele en materiële kosten van de Proefbijenstand. De kosten van het CAD zullen volledig door het Ministerie worden gedragen, zoals steeds het geval is geweest. Door deze maatregel ontstaat een situatie voor de Proefbijenstand, die eerder heeft bestaan. De bijdrage van het Ministerie was toen 70% van de kosten, 30% kwam van de imkers in de vorm van een bijdrage via de gedenaatureerde suiker.

Het is van belang te weten hoe de toestand wordt, wanneer er geen bijdrage van de imkers komt. In dat geval zullen een onderzoeker, een imkermeester, een tuinman/imker en een laborante moeten verdwijnen. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de drachtplantentuin en de bijenstand niet in stand kunnen worden gehouden. Er zullen geen mogelijkheden meer bestaan voor praktijkonderzoek en preventief bijeziektenonderzoek. De voor Europa unieke combinatie van CAD en Proefbijenstand, waarbinnen een zeer effectieve samenwerking bestaat, zal niet meer bestaan.

Voorstel tot oplossing van het probleem

Het benodigde bedrag is hoog, maar zoals alle zaken is ook deze zaak betrekkelijk. Wanneer elke imker per volk f 2,50 per jaar bijdraagt, en dat is minder dan de waarde van een pot honing, dan is de zaak geregeld. Naar mijn smaak een belangrijke zaak. Ik zou U dan ook willen opwekken de afdeling Proefbijenstand te ondersteunen. Dit in het belang van de Nederlandse bijenteelt en van de land- en tuinbouw.

Drs. J. Beetsma,
Lab. v. Entomologie,
LH Wageningen.

VRIENDEN VAN AMBROSIUSHOEVE

De "Vrienden van Ambrosiushoeve" houden op zaterdag 29 oktober hun traditionele najaarswerkdag op de Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek. Vanaf half negen 's morgens bent U van harte welkom om te helpen een flink aantal karweitjes te klaren. Het is aan te bevelen wat gereedschap mee te brengen, zoals schop, hark, snoeischaar, hamer, snoeizaag enz. Twaalfuurtje meenemen, voor koffie wordt gezorgd.

Het plaatsen van bijenvolken in de Flevopolders

Dit jaar werd de Commissie Bijenbeleid ingesteld, waarin vertegenwoordigd zijn de R.I.J.P., Bijenbonden, Consuleringschap voor de Bijenteelt en de heer van 't Land. Doel was de communicatie met laatstgenoemde te bevorderen, het plaatsen van de bijen beter te regelen, invoering van plaatsingsbewijzen, melding van eventuele schades aan bijen d.m.v. formulieren en snelle vaststelling van de oorzaak van bijensterfte. In het voorjaar werd acht keer vergaderd. Het overleg en de samenwerking tussen genoemde instanties/personen heeft aan het doel beantwoord. Gelukkig heeft zich dit jaar geen calamiteit voorgedaan. In 1984 zal het plaatsen van de bijenkasten wederom door de Commissie Bijenbeleid begeleid worden.

Koolzaad en distels

In totaal hebben 8573 bijenvolken bij het koolzaad gestaan en 2356 bij de distels. Van de kant van de imkers zijn er tijdens de koolzaadbloei geen klachten binnengekomen over schade aan bijenvolken. Wel werd vanuit het Lauwerszeegebied een klacht ingediend bij de AID over abnormale bijensterfte. Deze klacht is in behandeling.

Proefnemingen van het RBC en de RIJP

Op een speciale kavel aan de Spiekweg in Zd. Flevoland werd door het Consuleringschap het effect van diverse bestrijdingsmiddelen (Malathion, Nexagan en Solone) op bijenvolken getest. Uit het onderzoek, waarvan wij t.z.t. de gegevens hopen te publiceren, is geen abnormale sterfte van bijen naar voren gekomen. Door de RIJP is op een proefbedrijf getracht

koolzaad zonder bestrijdingsmiddelen te verbouwen; dit bleek echter niet mogelijk daar het gewas volledig werd vernietigd door snuit- en glanskevers. Het beleid van de RIJP blijft, een genuanceerd gewasbeschermingsbeleid toe te passen. De bestrijding van snuit- en glanskevers blijft noodzakelijk. Het middel Nexagan zal waarschijnlijk meer en meer worden vervangen door Solone.

Clandestien plaatsen

Klachten over clandestiene plaatsing werden ontvangen, vooral op de disteldracht. In één geval is een imker aangezegd zijn volken weg te halen, terwijl ook de heer van 't Land enige bijenkasten heeft moeten verwijderen.

Vernielingen

Door imkers werden vernielingen aangebracht. De RIJP verpacht stroken gras in de polder als maailand, met slagbomen worden onbevoegden geweerd van deze terreinen. Diverse imkers wensten echter met hun auto's bij de kasten te komen en schroomden niet de slagbomen te vernielen of de sluitingen te forceren. Ook plaatsten enkele imkers hun volken in een EEG-proefveld, waarin atoombestraalde boompjes waren aangeplant. Om plaats voor de kasten te maken werden de boompjes afgemaaid. Aan de betreffende imkers zal de rekening voor de aangebrachte schade worden gepresenteerd.

T.R.

Deze werkeloze bouwvakbij,
Die riep: "Is er geen werk meer voor mij?"
Zij schoolde zich om
En vliegt nu daarom
Als nectarhaalster over de hei.

Merijn de Swart, Breda

Prijzen van bijenvolken en honing in 1983

De prijzen voor bijenvolken waren dit jaar lager dan wij gewend zijn, vooral in de gebieden waar de Varroabesmetting bekend werd zakten de prijzen sterk en moesten veel volken, die ter verkoop naar de markt werden gebracht, weer mee terug naar huis worden genomen. In het voorjaar werd voor een goede 10 raamskast f 120,- betaald. Door het blijvend slechte weer in april, mei en een gedeelte van juni bleven de prijzen laag. In Veenendaal werden kasten verkocht voor f 80,- tot f 120,- en korven voor f 30,- tot f 60,-. Op de markten in Epe, Uddel, Nunspeet en Delft was een geringe aanvoer van volken, verkocht werd er nauwelijks.

Honing

Het voorjaar was dermate slecht, dat er nauwelijks fruihoning werd gewonnen, ook de koolzaadkracht viel zwaar tegen. Een enkeling haalde een overschot en kon na thuiskomst uit de polder gaan slingeren, het merendeel van de volken moest echter worden bijgevoerd. De linde- en zomerhoningoogst deed ons het slechte voorjaar vergeten. In juli werd alom geslingerd, de eigen voorraad kon worden aangevuld en potten voor de verkoop werden klaargemaakt. De prijs van de zomerhoning bij verkoop aan de consument ligt tussen f 5,- en f 7,- per flacon. De prijs van heidehoning, zo die kon worden geoogst, varieert van f 10,- tot f 12,- per flacon.

Vanzelfsprekend dient de flacon honing, die U koopt er onberispelijk uit te zien. Schone pot, goed sluitend deksel en voorzien van een etiket. **Allemaal artikelen die bij Uw BIJENHUIS in voorraad zijn.**

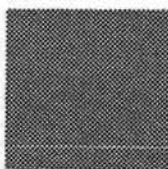
Onze expositie in het Bijenhuis trok ± 2.000 bezoekers!

Organiseren wij volgend jaar weer een dergelijk evenement? Dat hangt van diverse factoren af, maar via het Groentje houden wij U op de hoogte. Wel doet U ons een groot plezier met Uw oude imkersgerei af te staan aan de vereniging, zodat wij een voorraad tentoonstellingsmateriaal kunnen aanleggen om uit te kunnen lenen aan afdelingen of te gebruiken in het Bijenhuis.

Hebt U nog nummers van het Groentje welke ontbreken? Dan even een berichtje zenden, zodat de heren Schröder en Willems, die de rondleidingen tijdens de expositie verzorgden, in het archief kunnen nazien of de door U gewenste exemplaren aanwezig

zijn. Het betreft de jaargangen vanaf 1950. De kosten zijn f 5,- per aanvraag (ongeacht het aantal) en f 1,- per nummer + verzendkosten.

T.R.

onderwijs demonstratie voorlichting

DE ONDERWIJS-/ Z.B.T.-DAG IN HET KORT

Een honderdtal imkers (bestuursleden, leraren bijenteelt en leden van de ZBT's) waren op 10 september in Wageningen (Bijenhuis) bijeen om het laatste nieuws over ziektebestrijding te horen en ervaringen uit te wisselen.

Het volgende kwam aan de orde:

- Behandeling van bijenvolken met tabak, Folbex VA Neu, melkzuur en mierzuur. Dit laatste werd sterk ontraden, daar het effect van mierzuur is dat de koningin wordt gedood. Gewaarschuwd werd voor het gebruik van chemische middelen in het voorjaar, daar in ons land de nadruk ligt op de voorjaarsdracht en er beslist geen chemische middelen in de honing mogen komen.
- Onderzoek naar de aanwezigheid van K 79 en Malathion in honing o.a. uit de Oostbloklanden. Onderzoek naar Folbex in honing zal t.z.t. ook plaatsvinden door drs. J.D. Kerkvliet.
- Onderzoek naar virussen en bacteriën, die door de Varroamijt kunnen worden overgebracht door drs. A. de Ruijter.
- "Hoe wordt de rookmethode toegepast?": twee bijzonder duidelijke videofilms van dhr. W. Lo-beek (afd. Winterswijk) en dhr. R. Kakes (afd. Lemmer).
- Het belang van bijscholingscursussen om te leren imkeren met Varroa en applicatiecursussen over dit onderwerp voor leraren bijenteelt.

Tot slot werd aan elk der aanwezige Z.B.T.'s een diaserie over het gebruik van Folbex ter hand gesteld.

Uitgebreide informatie over deze dag vindt U in het eerstvolgende nummer van INFO.

OPROEP

Afdelingen organiseer nog deze winter een avond over ZIEKTEBESTRIJDING, nodig ook de ongeorganiseerde imkers uit. Leraren wijdt tenminste één les van de cursus aan bijziekten. Neem contact op met het ZBT waaronder U ressorteert, want dat is op de hoogte en beschikt over instructiemateriaal. Hieronder volgen de adressen:

VOORZITTERS VAN DE ZIEKTEBESTRIJDINGSTEAMS

Groningen: W.J. Faber, Sissinghestraat 8, 9494 RS Yde. ☎ 05906-1548.

Friesland: R. Kakes, Barkenstyn 120, 8531 DB Lemer. ☎ 05146-2066.

N.-Drente: J. van de Nieuwegiessen, Beilerstraat 5, 9415 TB Hijken. ☎ 05930-2781.

Z.-Drente: C.J. Kroeze, L. van de Kwekebos 286, 7823 LN Emmen. ☎ 05910-20751.

Overijssel-W: A.H. Hartman, Beukenallee 15, 8019 BA Zwolle. ☎ 038-18867.

Overijssel-O: J.G. Schulte, Smithuisstraat 24, 7631 GH Ootmarsum. ☎ 05419-1523.

IJsselmeerpolders: G.W.M. van Zonneveld, Gondel 2715, 8243 CP Lelystad. ☎ 03200-28813.

Graafschap/Lijmers: H.W. Striekwold, Hoge Roken 14, 7081 HT Gendringen. ☎ 08356-1252.

N.O.-Veluwe: G.C.J. Verhaaff, Buitensingel 29, 6955 BK Ellecom. ☎ 08330-27106.

N.W.-Veluwe: W. van den Hoeven, J. van Ruysdaelstraat 14, 3781 XC Voorthuizen. ☎ 03429-3102.

Z.-Veluwe: M. Simon, Joris van de Haagenlaan 2, 6418 LK Arnhem. ☎ 085-425514.

Betuwe: J.P. Koopman, Waaldijk 24, 6681 KJ Bemmel. ☎ 080-221095.

Utrecht-W: Mw. E. Verschoor-Kalff, Rijksstraatweg 60, 1396 JN Baarnbrugge. ☎ 02949-1267.

Utrecht-N: P. Wilmink, Arnhemseweg 64, 3832 GN Leusden. ☎ 033-942377.

N.-Holland - Texel: R.F. Nolting, Bernhardlaan 71, 1791 XC Den Burg. ☎ 02220-3420.

N.-Holland - Heiloo: L. Doornbos, Ewisweg 8, 1852 EK Heiloo. ☎ 072-332979.

N.-Holland - Haarlem: Drs. J.D. Kerkvliet, Rustenburgherweg 16, 2061 JB Bloemendaal. ☎ 023-257314.

Z.-Holland-N: Mw. J.M. van Heest-Verloop, H. Marsmanlaan 35, 2624 TJ Delft. ☎ 015-561613.

Z.-Holland-Z: T. Niewold, Gootsehoek 23, 3238 XA Zwartewaal. ☎ 01887-2585.

Zeeland: J. Fluyt, St. Domusstraat 23, 4301 CM Zierikzee. ☎ 01110-3515.

W.-Brabant: C. Bogaerts, Klein Wolfslaan 14, 4854 PK Bavel. ☎ 01613-1523.

M.-Brabant: E. Kahle, Duyvekotstraat 3, 5066 BP Moergestel. ☎ 04243-1498.

O.-Brabant: F.P. Bohlmeijer, Heistraat 7, 5351 PN Berghem. ☎ 04123-1477.

Z.-Limburg: Ing. J.Ch.J. Kooijman, Leyenbroekerweg 110, 6132 CH Sittard. ☎ 04490-15823.

M. en N.-Limburg: G. Hanssen, Kappert 2, 6086 PA Neer. ☎ 04759-1876.

Ziekte is geen schande, onverschilligheid wel. Neem bij verdacht gedrag van Uw volken contact op met de voorzitter van Uw Z.B.T.

TER INFORMATIE

- * ZBT's vallen onder de afdeling Bijenteelt van het Landbouwschap, waarin alle bijenhoudersorganisaties zijn vertegenwoordigd.
- * ZBT's ontvangen jaarlijks een kleine onkostenvergoeding van het Landbouwschap.
- * ZBT's worden begeleid door het Rijksbijenteelt-consulentschap.
- * Bijenhoudersorganisaties treden coördinerend op tussen Landbouwschap, ZBT's, afdelingen en leden.

IEDERE IMKER IS VERANTWOORDELIJK VOOR DE GEZONDHEID VAN ZIJN/HAAR EIGEN BIJENVOLKEN EN VOOR DE GEZONDHEID VAN ALLE BIJENVOLKEN IN NEDERLAND

Verspreid de informatie over Varroa daarom ook onder niet-georganiseerde imkers!

Honingbij op Hemelsleutel

Foto: A.P. Posthumus, Veenendaal.

JUBILEUMFEEST IN GRONINGEN

Het bericht in het vorige Groentje dient voorzien te worden van enige aanvulling. De middagbijeenkomst (aanvang 13 uur) met forum en lezing is toegankelijk voor niet-leden van de afdeling à raison van f 5,-. Inzendingen van honing en werkstukken moeten de avond tevoren worden aangevoerd, dus op vrijdag 4 november van 17 tot 20 uur. Het ligt in de bedoeling deze eerste honingkeuring van de Kring Groningen de komende jaren voort te zetten onder het predikaat Noordelijke Honingkeuring. Informatie verstrekt secretaris G. v.d. Velde, tel. 050 - 713305.

De tentoonstelling is geopend op 5 november van 10.30 tot 16 uur. In het forum over bijerassen nemen zitting: drs. Beetsma (Nederlandse bij), dr. Millington Ward (Carnica) en drs. Dijkema (Buckfast bij). Vanwege de actualiteit en het meer dan lokale of zelfs regionale belang maakte de heer van der Zee op ons verzoek een korte schets, die in dit Groentje is te vinden onder "De lezer schrijft". (Red.)

Nog enkele opnamen van de laatstgehouden zwermbijenmarkt te Veenendaal. Deze actiefoto's werden op de betreffende 19de juli gemaakt door Pierre Lemoine uit Heerjansdam.

De nieuwe **AKTIVITEITENGIDS** geeft
32 pagina's informatie!

Bestellen door storting van f 4,00 op giro
846801 VBBN Wageningen of bankrekening
53.90.42.897 ABN Wageningen (giro 824184)
t.n.v. VBBN Wageningen, onder vermelding
"Aktiviteitengids 1983/84"

MEDEDELINGEN

- 13 oktober - Afd. BEEMSTER: Filmavond met spreker; Buurthuis Z.O. Beemster, aanvang 20 uur.
- 21 oktober - Afd. HAARLEM e.o.: Alles over Korfmakereij.
- 27 oktober - Afd. MUSSELKANAAL, ONSTWEDDE, STADSKANAAL en VEENDAM: Gezamenl. voorl. avond en lezing met dia's "Planten en hun vrienden" door dhr. Mostert v.d. Zwolse plantsoenendienst; De Scheepsjager, Hoofdstr. 94, Stadskanaal, aanvang 19.30 uur.
- 28 oktober - Afd. LEIDEN e.o.: Filmvertoning en quiz o.l.v. J. v.d. Blom.
- 28 oktober - Groep FRIESLAND: Vergadering; 't Fok 48, Heerenveen, aanvang 19.45 uur.

Op 21 juli is plotseling overleden, op de leeftijd van 65 jaar, de heer **H.G.J. Bruins**. Vele jaren was hij een actief lid en een zeer nauwgezet penningmeester van onze afdeling. Wij zullen zijn markante inbreng missen. Mogen zijn vrouw en kinderen kracht vinden om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden,
afd. Hardenberg.

Op 29 juni overleed op 53-jarige leeftijd ons zeer gewaardeerd lid, de heer **Th.W. Toebes**. Wij zullen hem missen, vooral tijdens onze jaarlijkse koolzaadreizen naar Groningen, waar wij altijd op hem konden rekenen.

Bestuur en leden,
afd. Varsseveld e.o.

Op 30 augustus overleed plotseling op 61-jarige leeftijd de heer **Hendrik Lodewijk Sprik** te Bolsward. Wij verliezen in hem een trouw en enthousiast medelid. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden,
afd. Sneek e.o.

Tot onze grote onsteltenis bereikte ons het bericht, dat onze zeer gewaardeerde secretaris, de heer **Klaas Pieter Zeeman**, op 7 augustus plotseling overleden is op de leeftijd van slechts 45 jaar. Hij was een stuwende kracht in onze afdeling. Ons medeleven gaat uit naar zijn vrouw en kinderen, voor wie wij hopen dat zij troost en kracht mogen ontvangen om dit zware verlies te kunnen dragen.

Bestuur en leden,
afd. Oudleusen e.o.

Hierdoor geven wij kennis van het overlijden op 9 augustus van onze oud-voorzitter en erelid, de heer **Jacob de Jonge**, op de leeftijd van 79 jaar. Vele jaren heeft hij zich ingezet voor onze afdeling. Meer dan 65 jaar was hij imker. Wij zullen hem missen en wensen zijn vrouw en familie veel sterkte toe.

Bestuur en leden,
afd. Hoogeveen.

imkers agenda

- 29 oktober Najaarswerkdag Vrienden v. Ambr. hoeve, Hilvarenbeek, aanvang 8.30 uur.
? Prov. Imkersdag en Stichtse honingkeuring, Veenendaal (datum nog niet bekend).
5 november Honingtent. en viering 75-jarig bestaan afdeling Groningen, Sontweg 9.
19 november West-Overijsselse honingkeuring, Zwolle.

Bespaar de penningmeester van Uw afdeling
veel werk door Uw **contributie** vóór
december 1982 te **voldoen**

JANNEKE DE JONG
W. van H. bergstraat 60, Rotterdam, tel. 010-224871.

Goede kwaliteiten, altijd lage prijzen.

Honing voor wederverkoop: in standaardverpakking. Bloemenhoning f 4,55; Koolzaadhoning f 6,20; Acacia'honing f 6,60; Boekweithoning f 4,95; Mede f 5,25 enz. enz. Deze prijzen excl. B.T.W.

Aanbieding t/m 31-12-1983.

DICTIONARY OF BEEKEEPING TERMS

Volume 7
English - German - Dutch - Danish - Norwegian - Swedish

Volume 8
English - French - Italian - Spanish - Portuguese - Romanian
DF 30 / £ 6.60

International Bee Research Association
Hill House, Gerrards Cross, Bucks SL9 0NR, England.

KENNO

**With KENNO you make
top-class HONEY
with HONEY you make
a lot of MONEY**

High-quality Kenno Honey Processing
Equipment for easy and trouble-free processing
of your honey crop.
We are pleased to tell you more about Ken-
no Products, request our illustrated
leaflet with detailed information.

MISA OY
PL 12 SF-53101 Lappeenranta 10 Finland
Tel. (9)53-61980 Telex 58256 misa sf

Bijenstand Fa. H. T. van Dam & Zn., Jubbega (Fr.), tel. 05165 - 13 82 kan U alles leveren voor de Moderne Bijenteelt.

Kunstraat, Bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen.

Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen.

Tevens voor wederverkoop diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten. Vraagt onze prijs-courant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

Poster "Wilde planten voor bijen"

Om op te hangen in Uw huis, om cadeau te doen aan terreinbeherende instanties of zomaar eens te geven aan iemand die U aardig vindt.
Prijs: f 5,- per stuk in koker; f 12,50 per 3 stuks in koker; bij afname van 25 stuks of meer f 3,- per stuk inclusief verzendkosten.

Te bestellen door overmaking van het bedrag op giro nr. 82.32.76 t.n.v. Bijenhuis Wageningen s.v.p. vermelden posters. Na ontvangst van het bedrag zenden wij de poster(s) toe.

HERDRUK BIJENBIJBEL VERSCHIJNT IN OKTOBER

**J.W. Schotman: Handboek der moderne bijenteelt, 848 pagina's gebonden, linnen band, f 80,--
wordt herdrukt in een beperkte oplage.**

De onverwacht grote belangstelling maakt een grotere oplage nodig dan was gepland. Dit veroorzaakt een vertraging in de produktie. Het boek verschijnt nu in de loop van oktober 1983.

U kunt nog een exemplaar bestellen door overmaking van het bedrag op **postgiro 54211**.

Toezending volgt direct na verschijnen.

Uitgeverij Konstapel, Postbus 1439, 9701 BK Groningen.

BESTEL NU HET NOG KAN!

BIJENSTAND „DE GRUBBE”

A.W. LAUMEN-WOUTERS, Grijzegrubben 63,
6361 GL Nuth (Limburg).

Kan alles leveren voor de bijenteelt.
Prijzlijst op aanvraag gratis toegezonden.

Tel. 045-243183 Nuth.

Tel. 045-252408 Brunssum (maandags gesloten).

Tevens bieden wij te koop aan:

**BUCKFAST KONINGINNEN (F1).
CARNICA KONINGINNEN.**

Stammen af van in Nederland gekweekte koninginnen door kunstmatige inseminatie.

**IMKERIJ DE DAR, tel. 072 - 120252,
Schermerweg 105, 1821 BG Alkmaar.
(industrieterrein Oudorp)**

Nu ook voor alle imkersbenodigdheden.

Bloemenhoning, Klaverhoning, Koolzaadhoning, Acaciahoning, Mede; verder Tijm, Heide, Lavendel, Boekweit, Rozemarijn, Sinaasappel, Oerwoud, Denne- en Zonnebloemhoning enz. Honingzeep, Honingcrème, Honingkoek, Honingsnoep, Stuifmeel, Koninginnegelei, alle glaswerk.

In- en verkoop van bijenvolken en materialen.

verkoopadressen

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47,
8421 RP Ouderkerk, ☎ 05164-439
Open di., gehele dag, vrijdagmiddag,
zat. morgen en na tel. afspraak.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8,
9626 TE Schildwolde, ☎ 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vrijdag na 12.00 uur.

Depot Onstwedde:

H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18,
9591 VJ Onstwedde, ☎ 05991-1226.

Depot afd. Assen:

J.H. Lubbers, Bosstraat 66, 9401 PV
Assen, ☎ 05920-17162.

Depot Klaas Geerts:

Middenwolderweg 2, 7951 EC Staphorst,
☎ 05225-1693; maandags gesloten.

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 60, 7671 GL Vriezenveen,
☎ 05499-3040.

Depot Enschede:

H. H. Schutte, Sportlaan 22, 7541 BN
Enschede, ☎ 053-318165; afhalen: vrijdags
van 18.00-19.00 uur.

Depot Reggedal:

H. J. Hanepan, de Hogenkamp 2, 7471 CW
Goor, ☎ 05470-5576.

Depot afd. Gorssel:

G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG
Gorssel, ☎ 05759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle,
☎ 05736-479.

Depot Winterswijk:

M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk,
☎ 05435-239.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7,
8161 CA Epe, ☎ 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th. G. Veenstra, Schaefferlaan 47, 8072 AR
Nunspeet, ☎ 03412-4037.

Depot Twello:

Novaco Welkoop, Iordensweg 79, 7391 KD
Twello, ☎ 05712-1762.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:

St. Agnetenweg 63, 6545 AT Nijmegen,
☎ 080-777793.

Depot West-Betuwe:

Imkerij „Lingebij”, Mw. C.E.A. Meissen-
Zuidenwijk, Lingedijk 84, 4196 HC Tricht,
☎ 03455-2438.

Depot Bommelerwaard:

P. van Liempt, Pontveer Nederhemert, 5317 KV
Nederhemert-Zuid, ☎ 04185-463, b.g.g. 766;
open tijden als Bijenhuis.

Depot Bunnik-Houten:

B. Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik,
☎ 03405-61742.

Depot Noord-Holland:

H.S. Homburg, Velderduinweg 165, 1971 ZB
Ijmuiden, ☎ 02550-21530. Open dagelijks
van 13.00-16.00 uur en na tel. afspraak;
donderdag gesloten.

Depot afd. Rotterdam:

A. Bakkert, Berglustlaan 49A, 3054 BB
Rotterdam, ☎ 010-183123; na tel. afspr.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht,
☎ 01802-1227; na tel. afspr.

Depot afd. Dordrecht:

W. A. Boevé, Rigelhof 59, 3318 CX Dordrecht,
☎ 078-171216.

Depot „Pronmelsluis” afd. Schouwen- Duiveland:

C. L. v.d. Wekken, Provincialeweg 5, 4321 SM
Kerkwerve, ☎ 01110-4821.

Depot Walcheren:

Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke,
☎ 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB
Nieuwvliet, ☎ 01171-1458.
K. J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 20, 4571 HB
Axel, ☎ 01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pel, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot,
☎ 04997-2096.

DE VARROA-MIJT

is in Nederland!!

daarom nu de Varroa-diagnose toepassen!

Het BIJENHUIS heeft alles voor een deugdelijk onderzoek:

Folbex® VA - rookstroken, bestemd voor de bestrijding van,
maar ook voor de opsporing van Varroa-mijten.
Per verpakking à 24 stroken

f 54,90

BIJENTABAK van het Bijenhuis, geschikt voor diagnose
en bestrijding van Varroa-mijten.
Volop voorradig, per pak

f 5,50

Varroa-roosters (past in elk kasttype) per stuk
bij 25 stuks of meer per stuk

f 5,50

f 4,95

Varroa-gaas, voor het zelf maken van roosters, per m¹

f 5,75

Watervast-papier (30 x 33 cm) voor Varroa-roosters à

f 0,25

**HET BIJENHUIS HEEFT NOG STEEDS!!
DE BESTE KUNSTRAAT DIE IN
NEDERLAND WORDT GEMAAKT.**

Gemaakt van gegarandeerd 100% pure bijenwas, ziektekiemvrij en zonder
kleurstoffen op de door U gewenste maat te leveren ook tegen inruil van pure
was, zegelwas of oude raat.

Op voorraad:

Gegoten kunstraat, 780/800 cellen per dm² in 6 standaardmaten.

Gewalste kunstraat, 780/800 cellen per dm² in 6 standaardmaten.

Gewalste kunstraat, 520 cellen per dm², Darrenraat Broedkamerformaat.

VOOR HET ZELF MAKEN VAN KAARSEN:

Gezuiverde pure Bijenwas

Kaarsenlont in 4 verschillende diktes

Speciaal gemaakte KAARSENRAAT, voor een speciale prijs.

BIJENHUIS-WAGENINGEN

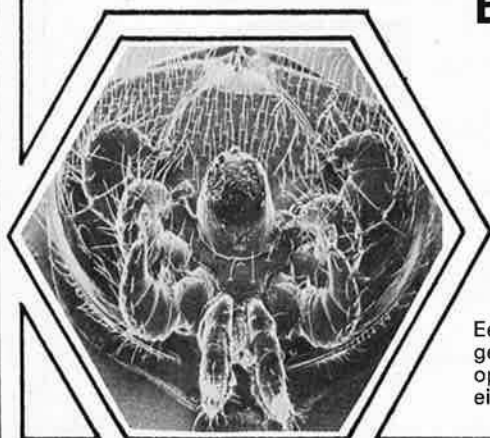
Grintweg 273 - 6704 AP Wageningen
Telefoon 08370-22733

OPENINGSTIJDEN WINKEL

Dinsdag t/m Vrijdag van 9.00 tot 18.00 uur

Zaterdag van 9.00 tot 13.00 uur

Maandag gesloten

Een volwassen Varroa-mijt
gezien vanaf de onderzijde,
op het moment dat zij een
eitje legt (± 45 x vergroot).